

Чернігівська обласна літературно-мистецька газета

Виходить з 11 листопада 2020 року

Чернігівщина. Україна. Світ

Вшанували Тараса Шевченка

До 210-ї річниці від дня народження Тараса Шевченка Чернігівський літературно-меморіальний музей-заповідник Михайла Коцюбинського підготував виставку бібліотечних та фондівих матеріалів «Шевченко – живий».

На виставці представлені книги та періодичні видання з наукової бібліотеки музею: збірки поезій Тараса Шевченка різних років видання, критична література, біографічні розвідки, спогади про письменника, альбоми з його творчими доробками як художника, зокрема альбом офортів Тараса Шевченка, який Ірині Михайлівні Коцюбинській подарувало Українське Товариство дружби у Києві 1964 року. Також є листівки та марки із зображеннями Шевченка.

Для виставки з наукової бібліотеки музею-заповідника було відібрано кілька «Кобзарів» Шевченка різ-

них років видання. Особливо цікавим є екземпляр 1961 року, на обкладинці якого – уривок із рукопису заповіту Тараса Шевченка. Солідний за розмірами «Кобзар» 1986 року видання зі вступною статтю Олесея Гончара та ілюстраціями українського графіка Володимира Куткіна. «Кобзар» 1994 року радує поезіями та надзвичайними ілюстраціями Івана Марчука із циклу «Шевченкіана». Маємо також і передрук «Кобзаря» з видання 1942 року з вступною статтю «Гнів Шевченка» Павла Тичини. Представлений перший том повного зібрання творів Тараса Шевченка у

дванадцяти томах. Це видання 2003 року.

Твори Шевченка перекладені на 147 мов світу. На виставці маємо збірку поезій Шевченка з перекладами англійською мовою. Також «Заповіт» мовами народів світу: в перекладі на 147 мов, зокрема, англійською, італійською, датською, арабською, грецькою, бенгальською, румунською, корейською.

Змістовними також є книги «Спогади про Тараса Шевченка», «Шевченківський календар» Олександра Деко, дослідження Дмитра Чуба «Живий Шевченко».

Журнал «Літературний Чернігів»

Вийшов грудневий номер цього щоквартального журналу «Літературної спілки «Чернігів».

До 90-річчя трагедії нашого народу Володимир Невеселко друкує цикл поезій «Пам'яті жертв Голодомору». У розділі «Відгомін Голодомору 33» – уривок документального дослідження Марії Саричевої (Бодянської) «Сім'я родом із 33-го».

Публікують свою прозу Василь Бондар, Валентина Михайленко, Вікторія Косяк, Микола Істин, Петро Вірин.

Автори надрукованих в журналі поезій – Станіслав Новицький, Аліна Шевченко, Тетяна Таланцева, Михайло Сушко.

У розділі історії – матеріал Сергія Манукяна «Бомба або Формули» про українця Миколу Кибальчича. В епістолярній спадщині – продовження публікації з попереднього номера «Петро Сорока. Листи до Євгена Барана, «Електронні листи і листівки» та «Петро Сорока – людина і письменник».

Журнал друкує добре слово «Дмитро з «Батальйону молодих і завзятих» – про 90-ліття Дмитра Головка. Автор допису Микола Гринь. Анатолій Шкуліпа з Ніжина пише про прилуцьку поетесу Ніну Ткаченко.

Олександр Олійник пригадує недавню історію «Чернігів – Алтай: спілкування через римування», як поетичні переклади з російської познайомили з представницею українських переселенців на Алтаї Надією Гікал, у дівочтві – Крутько.

Володимир Кузьменко представляє книгу Бориса Пономаренка «Сила роду нашого: поезії, пісні». Михась Ткач пише про книгу Павла Свища «Розкривши душу».

Про книгу Сніжани Божок «Замінована прогулянка розвідника» розповідає Григорій Сподаренко. Людмила Студьонова ділиться враженнями про книжку В. Паловця «Спогади». Гумор представляють Валерій Демченко і Лариса Ткач.

Національний мультимедійний тест – на 200 балів

У Чернігові на базі освітньо-культурного Гончаренко-центру (діє при Культурно-мистецькому центрі «Інтермеццо, вул. Шевченка, 9) проводять безоплатні курси з підготовки до НМТ з української мови для підлітків. Тут вони можуть повторити шкільний матеріал та ефективно підготуватися до складання важливого тесту.

Навчання на курсі відбувається за унікальною програмою, яка поєднує повторення теоретичного матеріалу та інтерактивні завдання.

Підготуватися до складання тесту чернігівцям допомагає професійна викладачка Катерина Дмитренко.

Заняття відбуваються щосереди о 18.00 та щосуботи о 9.00.

Капела бандуристів імені Остапа Вересая: «Зоре моя вечірняя»

*«Зоре моя вечірняя, зійди над горою,
Поговорим тихесенько в неволі з тобою...»*

Ці рядки Кобзаря дали назву концертній програмі Капели бандуристів ім. О. Вересая обласного філармонійного центру «Зоре моя вечірняя», присвяченій 210-й річниці з дня народження Тараса Шевченка.

Прем'єра програми колективу на чолі із заслуженою артисткою України Раїсою Борщ та заслуженим діячем мис-

тецтв України Миколою Борщем відбулася у філармонійному центрі 9 березня.

«Ми знаходимо у віршах Тараса Шевченка його заповіді, які дають нам сили жити, боротися за право бути українцями: любити, шанувати свою мову, знати традиції, звичаї свого народу і боротися за своє право жити на своїй, Богом даній землі», кажуть артисти капели.

У програму увійшли твори українських авторів, народні пісні на вірші Великого Кобзаря, композиції, присвячені Тарасові Шевченку, поетичні твори у виконанні артистів колективу. Тепло і трепетно прозвучали виступи солістів капели Лілії Козлової, Анастасії Сікалової, Вікторії Губки, Сергія Сидоренка, Дмитра Аксьона, Юлії Загурської. Провів концерт Сергій Сидоренко.

Лауреати премії імені Леоніда Глібова

Визначено лауреатів обласної літературно – мистецької премії ім. Леоніда Глібова за 2024 рік. Цю премію заснували у 2002 році Літературна спілка «Чернігів» та її видання – журнал «Літературний Чернігів». Голова журі – Михась Ткач, голова Спілки і редактор журналу.

Премія присуджується авторам за кращі твори, видані не пізніше як за три попередні роки, в день народження Л. Глібова в номінаціях: «Поезія», «Літературознавство», «Мистецтво», «Гумор та байка», «Благодійна та громадсько-просвітницька діяльність».

Лауреатами цієї премії є, зокрема, письменники Володимир Сапон, Олександр Забарний, Віталій Леус, Анна Багряна, Петро Сорока, Владислав Савенок, Анатолій Шкуліпа, Ганна Арсенич-Баран, Олена Конечна, професор, літературознавець Володимир Кузьменко, дослідник козацької доби

Сергій Павленко, професор Григорій Самойленко, артист Олексій Биш, лікар, прозаїк і поет Володимир Фриз, артист-вокаліст Володимир Гришин, відомі громадські діячі Ігор Коцюбинський, Інна Аліференко, Капела бандуристів ім. Остапа Вересая філармонійного центру (художній керівник – заслужена артистка України Раїса Борщ, хормейстер – заслужений працівник культури Микола Борщ).

Журі названо цьогорічних лауреатів. Ось вони.

Поетеса Марія Шевченко – за цикл патріотичних віршів, надруко-

ваних в журналі «Літературний Чернігів»; прозаїк, публіцист Сніжана Божок – за книгу «Замінована прогулянка розвідника»; докторка педагогічних наук, професорка КНУ ім. Т. Шевченка Надія Кузьменко – за низку наукових праць, надрукованих в останні роки, зокрема і в журналі «Літературний Чернігів»; прозаїк Валерій Демченко – за книгу гумору і сатири «Не хапайте Бога за бороду».

Вручення відбулося 5 березня в обласній бібліотеці ім. Софії та Олександра Русових.

Чернігівський академічний обласний музично-драматичний театр ім. Т. Шевченка

Афіша березня

14 – «Невчасно». 18.00.	24 – «Чарівна лампа Аладдіна». 12.00.
15 – «Гріх», 18.00	24 – «Війна». 18.00.
16 – «ВПО». 18.00.	29 – «Кайдашева сім'я». 18.00.
17 – «Подорож до країни Мрій, або Велосипед з червоними колесами». 12.00	30 – «За двома зайцями». 18.00.
17 – «Війна». 18.00	31 – «Попелюшка», 12.00.
21 – «Вірогідності». 18.00.	31 – «Чарлі Гордон – ідіот», 18.00.
22 – «Ніч перед Різдвом». 18.00.	
23 – «Боїнг-Боїнг». 18.00.	

На фото – вистави театру.

"За двома зайцями"

"Кайдашева сім'я"

"Війна"

Прилуцька міська центральна бібліотека ім. Любові Забашти

ПРЕДСТАВЛЕННЯ ТВОРЧОСТІ ОЛЕНИ ГРИЦЮК

8 лютого в бібліотеці відбулось знайомство з членкинею Всеукраїнської творчої спілки Конгрес літераторів України, Спілки архітекторів України, об'єднання художників «Деснянська Палітра» Оленою Грицюк та презентація її книги «Чернігів – 2022. Війна цивільними очима». Книга як свідчення блокади Чернігова, представлена на сайтах Польського інституту літератури та Інституту історії України Академії наук України, була на міжнародних книжкових ярмарках у Франкфурті-на-Майні, Києві, Мюнхені. Видана у видавництві «Ранок» накладом

2000 екземплярів, ця ошатна книга доповнена графікою авторки.

Пані Олена провела «Мальовану прогулянку Черніговом» ілюстраціями на екрані до книги, що створює зараз. Сюрпризом були два пейзажі, як початок «Мальованої прогулянки Прилуками».

Українська бібліотека у Варні – нова ініціатива письменниці для понад 8000 українців на чужині через війну. Прилуцькі письменники подарували туди 5 книжок.

Виставка ілюстрацій до ще одної книги «Списку українською «Історії слов'яноболгарської» Паїсія Хілен-

дарського в літо 2023», що готується до друку, привернула увагу наших художників епічністю в мініатюрах. Паїсій – перший болгарський Будитель, що дав потужний імпульс самосвідомості і боротьбі за Незалежність Болгарії. Олена знайшла багато аналогій з українською сучасністю і доповнила власний переклад зі староболгарської коментарями з біженецького життя.

Директорка бібліотеки Людмила Зубко зазначила, що подарована книга «Чернігів – 2022. Війна цивільними очима» – потрібне доповнення фонду закладу.

ВРУЧЕННЯ ПРЕМІЇ ІМЕНІ ЛЮБОВІ ЗАБАШТИ

В міській центральній бібліотеці, що носить ім'я землячки, відомої української поетеси Любові Забашти, 27 лютого відбулось вручення літературно-мистецької премії її імені – «Квіти папороті» - 2023.

Премія започаткована міською радою, і у 2005 році першою лауреаткою стала прилучанка, поетка, член Спілки письменників України Ніна Ткаченко.

Відтоді лауреатами стали шістнадцять митців Прилуччини – художники, письменники, краєзнавці, театральні діячі, фотомайстри, а також 48 дипломантів.

У 2016 році премію розділили на літературну та мистецьку, почерго-

во через рік. Цього року було змагання митців.

Святкове дійство розпочалося, як завжди, ліричними спогадами про Любов Забашту.

Начальниця відділу культури міської ради, заступниця голови журі конкурсу Ірина Лещенко розповіла про збільшення грошової винагороди премії. Так, лауреат премії отримує 10 тис. грн, дипломанти – 5 тис., 3 тис. і 2 тис. відповідно.

Ірина Лещенко відзначила роботи учасниці конкурсу учениці гімназії №1 ім. Г. Вороного Олени Гмирі та вручила їй диплом учасника конкурсу.

Дипломантом I ступеня став Народний художній колектив Студії театрального мистецтва «Казкар» Центру творчості дітей та юнацтва (керівник Юлія Сікалова). Колектив представив літературну композицію за творами сучасних поетів.

Диплом дипломанта II ступеня отримали вихованці Арт-студії «Колаж» ЦТДЮ (керівник Анастасія Волик), дипломантом III ступеня стали вихованці гуртка «Чарівна намистинка» ЦТДЮ (керівник Ольга Колесникова).

Лауреаткою премії «Квіти папороті» - 2023 стала художниця-аматорка Раїса Ляха. Роботи пані Раїси виставлялись у стінах бібліотеки ім. Л. Забашти, експонуються в Чернігові, Києві. Переможницею виступила директорка бібліотеки Людмила Зубко, директорка Линовицького ліцею Наталія Силенко, очільник Линовицької ОТГ Віталій Нестерко, художники, друзі.

Музичні вітання дарували солісти МБК Вікторія Лемещенко, Тетяна Карпенко, та колектив викладачів Школи мистецтв.

Всі нинішні нагороджені вирішили передати грошову частину премії на потреби української армії.

Календар березня і квітня

Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Софії та Олександра Русових видала щорічний календар «Знаменні і пам'ятні дати Чернігівської області на 2024 рік». Укладачі: Л. Студьонова, І. Каганова. Відповідальний за випуск Ю. Соболев. Друкуємо частину календаря на березень і квітень.

БЕРЕЗЕНЬ

1 – В м. Прилуки народився Олександр Мусійович Щербина (1874 – 1934), психолог, професор, один із ініціаторів створення у Прилуках педтехникуму і краєзнавчого музею.

Народився Леонід Михайлович Отрюх (1929 – 2007), театральний режисер, заслужений артист України, поет, лауреат премії імені М. Коцюбинського, режисер обласної філармонії.

2 – В с. Богданка на Новгород-Сіверщині (за ін. даними в Тулі) народився Костянтин Дмитрович Ушинський (1824 (за ін. даними 1823) – 1871), письменник, педагог українського походження. Глава родини Д. Г. Ушинський у 1832 р. через призначення суддею переїздив сім'ю до Новгород-Сіверського, де минуло минули дитинство й ранні юнацькі роки майбутнього педагога. Тут він закінчив місцеву гімназію. Похований К. Д. Ушинський у Києві, на березі Дніпра, у Видубецькому монастирі. У Новгороді-Сіверському йому споруджено пам'ятник.

8 – В Ніжині народився Іван Георгійович Спаський (1904 – 1990), доктор історичних наук, засновник вітчизняної наукової нумізматичної школи. Випускник Ніжинської класичної гімназії та Ніжинського інституту народної освіти. Репресований. Реабілітований 1956 р. Жив у Ленінграді. Працював в Ермітажі на посаді головного хранителя відділу нумізматики. З 2012 р. у Ніжині проводяться «Спаські читання».

11 – Народився Олег Павлович Васюта (1949), диригент-хормейстер, музикознавець, історик, кандидат мистецтвознавства, заслужений діяч мистецтв України, автор низки книжок з історії музичної культури Чернігівщини.

13 – В Чернігові народився Володимир Володимирович Ткаченко (1964), випускник і викладач (1989 – 2006) Чернігівського державного педінституту ім. Т. Шевченка, доктор історичних наук, автор видань і публікацій з історії України і Чернігівщини, професор Лондонської академії науки та бізнесу.

16 – Народився Георгій Крикентійович Лукомський (1884 – 1952), мистецтвознавець, архітектор-художник, дослідник садиб у Батурині, Козельці, Сокиринцях, Стольному. Описав їх в книзі «Українські садиби».

18 – В Чернігові у великій родині Вербицьких-Вороних народився Марко Миколайович Вороний (1904 – 1937), український поет. Репресований і розстріляний в урочищі Сандармох (Карелія).

21 – В с. Вертіївка Ніжинського р-ну народився Юрій Михайлович Мушкетик (1929 – 2019) – прозаїк, лауреат Національної

премії України ім. Т. Шевченка, премії ім. М. Коцюбинського, Герой України. Жив і помер у Києві.

30 – В с. Мазепинці під Білою Церквою на Київщині народився Іван Степанович Мазепа (1639 – 1709), військовий та політичний діяч, меценат, гетьман України. Резиденція гетьмана була в Батурині. Здійснив значні добродіні фундації на Чернігівщині.

КВИТЕНЬ

1 – На Полтавщині народився Микола Васильович Гоголь (1809 – 1852), український письменник, який писав російською мовою. Навчався в Ніжинській гімназії вищих наук. Тепер у місті є державний університет імені М. В. Гоголя. Перший у світі пам'ятник письменнику авторства скульптора П. П. Забіли відкрито в Ніжині 4 вересня 1881 р.

5 – В Ніжині народився Роман Стефанович Бжеський (1894 – 1982), історик, літератор і публіцист, який у березні 1918 р. став одним з організаторів антибільшовицького повстанського загону на Чернігівщині, служив в урядах Центральної Ради і Гетьманату. Помер у США.

10 – В Семенівці народився Володимир Петрович Коваленко (1954 – 2016), історик, дослідник археологічної спадщини Лівобережжя, кандидат історичних наук. Багато зробив для дослідження Батурина. Викладав у ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка.

16 – В Чернігові народився Валентин Андрійович Шугаєвський (1884 – 1966), археолог, нумізмат та музейник. Перший керівник Чернігівського державного музею (нині – Чернігівський історичний музей імені В. В. Тарновського). Помер у Нью-Йорку.

18 – Народився Микола Федорович Сумцов (1854 – 1922), фольклорист, літературознавець, мовознавець, музейник, професор. Походив з козацької старшини Сумського слободського козацького полку. У рік правління гетьмана П. Скоропадського був обраний одним з перших академіків Української академії наук. Автор книг «Іоанікій Галатовський», «Лазар Баранович», етнографічних досліджень, присвячених, в тому числі, Чернігівщині. Жив і працював у Харкові.

В с. Киселівка Ніжинського (до недавня Носівського) р-ну народився Микола Григорович Шевела (1949 – 2020), полковник, історик-дослідник, автор низки краєзнавчих видань, член Національної спілки краєзнавців України.

24 – У Вінниці народився Ростислав Всеволодович Терпиловський (1949), археолог, доктор історичних наук, лауреат Державної премії України, професор, активного учасника проведення розкопок поселень Роїще, Улянівка, Киселівка I та II Чернігівського району.

28 – Народився Юлій Романович Коцюбинський (1934 – 2000), онук класика, літературознавець, багато років працював директором Чернігівського літературно-меморіального музею-заповідника М. Коцюбинського, заслужений працівник культури України, лауреат премії імені І. Нечуя-Левицького, М. Коцюбинського. Помер і похований у Чернігові.

Культур-дилери

Другу чверть XIX сторіччя Російська імперія зустрічала на вершині свого триумфу. Переможниця Наполеона, вона контролювала всю Європу – за винятком хіба що Британії. Нового імператора Миколу I визнали «жандармом» континенту як супротивники, так і прихильники. Власне, він і сам цілком відповідав образу «поліцеймейстера» – ходив в мундирі та, здавалося, одним своїм суворим поглядом, змушував власних підданих і сусідів дотримуватися правил, які, насправді, сам і встановлював.

Микола I

Визначення «поліцейська держава» ще не звучало як лайка, порядок вважався привабливою альтернативою безладу революцій, а сама Росія здавалася втіленням сили та організованості – принаймні в очах європейських монархів та консервативної публіки. Взірцем, за яким вони вибудовували власну політику. Прикладом, на якому вчили. Франц Баадер взагалі міркував про порятунок Європи за допомогою російського православ'я.

Побачити на власні очі, а може й доторкнутися до дива «зразкової монархії» мріяв і Астольф де Кюстін. Французький маркіз, чий дід та батько були страчені під час якобінського терору, він не відзначався ліберальними поглядами і радше був ширим русофілом. В 1839 році його мрія здійснилася. Він потрапив до Росії – і приймали його справді на найвищому рівні. Але побачене Кюстіна приголомшило.

Астольф де Кюстін

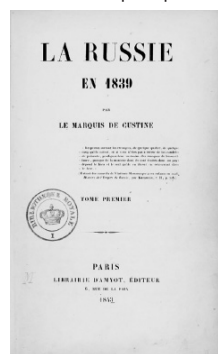
Він зрозумів, що імперія Романових не має нічого спільного з тим образом, який у своїй уяві малювали консервативні європейці. В кращому випадку йшлося про імітацію, «державу фасадів», за яким ховалися сва-

Гра у карти на кріпаків. Ілюстрація Густава Доре до книжки Астольфа де Кюстіна

ля, деспотизм і суцільне рабство підданих, від кріпака до найвищого сановника. Головний висновок, зроблений Кюстіном – в такій державі «немислиме щастя, бо за своєю природою людина не може бути щасливою без свободи».

Через чотири роки після повернення до Франції маркіз виклав свої враження у книжці «Росія в 1839 році». Поява якої спричинила справжній вибух. Тільки французькою мовою твір Кюстіна видали чотири рази з дозволу автора, і ще чотири – без. За двадцять років розійшовся наклад у 200 тисяч примірників!

«Росія в 1839 році». Перше видання

Для Росії це був репутаційний удар нечуваної сили. Книжку, звісно, одразу заборонили, її автора оголосили черговим «батьком русофобії»... але ж це не вирішило проблеми, бо імперія Миколи I в Європі тепер сприймали саме такою, якою її намалював Кюстін. Царедворці та й сам імператор ламали голову над тим, як відмити своє реноме.

Міністр освіти Сергій Уваров запропонував – в стилі героїні радянської кінокомедії – «дати в лапу». Не Кюстіну, зрозуміло. Мовляв, у Парижі, «все купується і продається», варто лише знайти серйозного письменника з репутацією, домовитися з ним, накидати узгоджений план твору, надати йому всі необхідні матеріали, відвалити грошей – і в результаті Росія отримає книжку, що «знівелює» вплив твору Кюстіна.

Швидко з'ясувалося, що по дозвіл прийхати до імперії саме в цей час звертався Оноре де Бальзак, закоханий в російську піддану Евеліну Ганську. Здавалося, сам Амур надає Миколі I в розпорядження перо одного з найвпливовіших французьких літераторів.

Але в Петербурзі недооцінили вагу громадської думки на батьківщині Бальзака. Його одразу звинуватили в тому, що за російські гроші він писатиме «спростування Кюстіна». Проект Уварова просто втратив сенс.

Втім, несподівано з'явився інший. В не менш заплутану амурну історію в цей час втрапив вже російський підданий, старший секретар місії в Турині Федір Тютчев. Він втік до своєї другої дружини, що в цей час знаходилася в Швейцарії, ще й загубив секретні шифри. Дипломата, звісно, звільнили, але він сподівався повернутися на службу.

Допомогла колишня кохана Амаля фон Крюденер (їй вдячний Тютчев, між іншим, присвятив відомий вірш «Я Вас зустрів»), яка звела його з шефом жандармів і начальником III відділення імператорської канцелярії Олександром Бенкендорфом. Якому, щоб запевнити у своєму незмінному патріотизмі, відставник запропонував план масштабної інформаційної кампанії проти «підступів» Кюстіна.

План швидко перетворився на меморандум на ім'я самого імператора. В ньому Тютчев запевняв, що знайомий з багатьма європейськими авторами, які готові «стати до роботи» на користь Росії і лише чекають сигналу. Коло знайомих у дипломата й справді було велике – він був на «короткій нозі», скажімо, з Генріхом Гейне та Фрідріхом Шеллінгом, проте, кого саме він планував долучити до пропагандистської кампанії, в меморандумі він передбачливо не згадав.

План Тютчева підтримав і Бенкендорф, і сам Микола I. Але узгодження затягнулися. Зрештою, Тютчев почав розміщати в європейських газетах статті, підготовлені ним особисто (хоча й анонімно). За його власними словами чернетки принаймні однієї з них бачив і імператор, який залишився задоволеним, навіть сказав, що вона повністю відповідає його власним думкам.

Проблема, однак, була в іншому – видавці давали зрозуміти читачам, що йдеться не про приватну думку невідомого автора, а про позицію російської держави, хоч і висловлену неофіційно. А це ніяк не відповідає початковій ідеї.

Федір Тютчев

Більш ефективно виявилася інша пропозиція Тютчева. Продемонструвати Європі, що Росія – це не лише багнети імператорської армії, а й самобутня культура, зокрема й література. Щоправда, і загальне становище її дипломат оцінював тверезо (перебуваючи в Німеччині він міг порівнювати), та й про сувору миколаївську цензуру знав добре. Тому переконавав адресата (а їм, нагадаю, був сам цар), що розуміє «необхідність догляду» за письменниками вдома, проте радив би демонструвати плюралізм хоча б за кордоном.

До популяризації російської культури Тютчев доклався і сам. Проте найбільших успіхів досяг його знайомець, сам поет і письменник, Іван Тургенєв, який теж жив переважно в Європі. Цікаво, що знайомство вони на афішували, і лише пізніше вдалося встановити, що Тургенєв ще в 1838 врятував першу дружину Тютчева Елеонору із дітьми під час пожежі на пароплаві з показовим іменем «Микола I».

Елеонору Тютчев дуже любив, кажуть, навіть після її смерті він навіть посивів, тож навряд чи не знав про епізод із порятунком. Втім, кохання не заважало йому мати коханку (вибачте за тавтологію) Ернестину – на якій він одружився вже через рік, саме до неї, зрештою, Тютчев і тікав з Турину.

Згодом, Тургенєв зіграв велику роль в популяризації поезії самого Тютчева. Але той до своїх віршів довгий час ставився не надто серйозно, вважаючи себе насамперед дипломатом (на службу в МЗС його повернули), піарником і публіцистом. В своїх статтях він ганив супротивників царату, виголошував, що Європа стоїть перед вибором – або Росія, або революція (і це під час «весни народів» 1848 – 1849 років) і взагалі всіляко демонстрував свою «вірнопідданість».

Але після того, як перемогою над революціонерами закрутила голову Миколі I, й він втягнувся у війну проти Османської імперії, Британії та Франції одночасно, Тютчев у приватному спілкуванні кляв його останніми словами (останніми, які міг собі дозволити тодішній російський патріот, звісно, стверджуючи, що «ця злочасна людина», маючи усі переваги, своєю дріб'язковістю довела імперію до поразки.

Кілька слів про те, як Європу «закохували» в Росію

Оточення нового царя, Олександра II, до слів Тютчева прислухалося уважніше. І робота в запропонованому ним ще Миколі I форматі тривала. Водночас, уряд не полишав і ідею отримати такі «анти-Кюстіна». Григорій Кушелев-Безбородько – доволі дивний персонаж, меценат і видавець (прототип князя Мишкіна в «Ідіоті» Федора Достоєвського) врешті-решт домовився про приїзд до Росії Олександр Дюма і Теофіля Готье.

Цікаво, що Готье навіть не приховував, що хотів заробити на своїй мандрівці грошей. Ідея полягала в тому, що він мав публікувати у французькій пресі розповіді про культурні скарби Росії, супроводжуючи їх фото. Але в останній момент програма була скорочена, витрачено на «ілюстрований тревел-блог» цар не захотів. Але французький письменник свою частину роботи насправді виконав якісно. От тільки його співвітчизники були ще не готові «закохуватися» в Росію.

Ситуація змінилася лише після того, як Франція зазнала розгромної поразки у війні з Німеччиною. Й остерігалася, що сусіди в будь-який момент «зможуть повторити». В такій ситуації угоду про союз могли укласти навіть з дияволом. Або ж Російською імперією – в очах освіченої публіки на той момент вона мала репутацію не багатого кращу...

Проте французькі політики і інтелектуали швидко знайшли вихід. Зрозумівши, що публіці, якій не подобався царат, можна просто запропонувати інший «продукт» – любов не до самодержавних деспотів, а «лише» до її нещасних підданих, до країни загалом, до її культури (які ж зовсім не тотожні владі – хіба не чуємо ми це й зараз?).

Ключову роль у цьому справді історичному повороті зіграли дві людини. Першим був Анатоль Леруа-Больйо, автор твору «Імперія царів і росіяни» (1881 – 1889). Явна ремінісценція на «Демократію в Америці» Алексиса Токвіля, написану півстоліття раніше, вона перетворилася на справжню «біблію русофілів».

А другим – Ежен-Мельхіор де Воюе, депутат парламенту і колишній секретар посольства в Петербурзі (що теж важливо). Його «Російський роман» (1886) познайомив французьку публіку з Миколою Гоголем, Левом Толстим, Федором Достоєвським... І Воюе, як француз, вірили більше, аніж росіянам, навіть таким знавцям французької, як Тургенєв. А за Францією, законодавчою мод, зокрема й літературних, тягнулися й інші європейці.

Називати російську культуру великою, між іншим, «навчилися» не одразу. Зрештою, тоді лише з'являлися перші переклади окремих російських авторів. Перше німецьке видання «Записок з мертвого дому» Достоєвського в 60-х взагалі пішло в макулатуру (продали лише 150 примірників). Але...

В кінці сімдесятих в Мюнхен переселився з Росії книготорговець Вільгельм Генкель. Німець за походженням, він мав довгий час мав бізнес в Росії, навіть видавав власну газету. Але там щось «не складалося». Чи то з фінансової точки зору, чи то з політичної (не таких авторів ніби друкував, що, втім, не заважало йому повертатися до Росії).

І трапилося диво – в Німеччині в Генкеля справи пішли чудово. А разом з ним – і в російських письменників. В 1882 від році видав «Раскольников» («Злочин і кару» Достоєвського), який здобув просто шалений успіх у місцевої публіки. А за ним «Підтягнулися» Толстой та інші...

Чи був і до цього успіху причетний російський уряд? Хтозна. «Відбитків» наразі не знайшли. Втім, точно відомо, що загалом він не забував «вкла-

датися в культуру». І не лише в літераторів, між іншим. Новий імператор Олександр III особисто допомагав, скажімо, Петру Чайковському – і зовсім не тому, що був якимось витонченим естетом. Навпаки, він демонстративно спирався на силу. Бо ж за його власними словами, в Росії на той час союзниками були лише її армія і флот. Культуру зараховували до складу або першої, або другої – радше до флоту, якому присвятив свої твори Чайковський.

Моду на російське – екзотичне і взагалі малозрозуміле спочатку, але саме завдяки цьому цікаве – захоочували й емігранти з царської імперії. Так би мовити – тодішнє видання «хороших росіян». Найгучнішими з них, звісно, були «політичні» – Олександр Герцен з його «Колоколом», анархісти, починаючи з Михайла Бакуніна, народолюбці та інші соціалісти. Але не тільки.

Лу (Луїза) Саломе – німкеня, яка, однак, народилася в Росії і ідентифікувала себе з нею – політикою прямо не займалася. Але вплинула на багатьох європейців. Її обожнювали Пауль Ре, Фрідріх Ніцше, Райнер Рільке (саме за її порадою він став з Рене Райнером). Останні двох, що показово, завдяки впливу Саломе відгукувалися про Росію лише позитивно. На Рільке, схоже, окрім усього іншого, подіяла «кулінарна зброя». Лу варила для нього каші і частувала борщем... вочевидь, не зізнаючись, що насправді це страва українська.

Лу Саломе, Пауль Ре і Фрідріх Ніцше

Політично або ж «еротично» мотивоване захоплення накладалося на сформований ще на початку століття стереотип про мало не середньовічну, не зіпсовану новочасням, а тому глибинну і духовну традицію, про які тепер згадали й, так би мовити, «переосмислили». Європейські діячі, для яких культура заходу була надміру холодною і «буржуазною», буквально розсипалися в компліментах «загадкової російської душі», а Рільке взагалі стверджував, що «Росія межує з богом» (не дивно, після відвідин ним Києва). Спрацьовував той же рецепт, що й на початку XIX сторіччя із консервативною публікою – митці шукали втілення своїх «мрій про інше»... і самі починали приписувати Росії привабливі для них самі риси.

Цікаво, що навіть у творах російських літераторів їхні європейські читачі могли побачити зовсім інше, аніж російські. А часом і те, що в них не вкладали й самі автори. Хоча, звісно, багато, що залежало від політичних, і не лише політичних поглядів.

Той же Ніцше казав, що йому «пощастило» познайомитися з романами Достоєвського. У тому, що вони мали величезний вплив на їхній світогляд, зізнавалися Освальд Шпенглер, автор «Занепаду Заходу», та Артур Мьоллер ван ден Брук, «винахідник» терміну «третій рейх» (і, принагідно, редактор, першого німецького зібрання творів Достоєвського).

52 роки тому радянський КДБ розпочав операцію «Блок» – найбільшу репресивну акцію проти українських дисидентів

Різдво 1972 року. В оселі Садовських у Львові на Вертеп зібрався цвіт української інтелігенції: Любомира Попадюк, Василь Стус, Олена Антонів, Ірина Калинець, Михайло Горинь. Стефанія Шабатура і багато інших. Всі веселі і щасливі. Вже за кілька днів, 12 січня, в Україні почнеться «генеральний погром» шістдесятництва.

Святкування Різдва на квартирі (зліва направо: Люба Кендзор, невідомий, Марія Ковальська, Ігор Калинець, Дзвінка (прізвище невідоме), Дзвінка Калинець)

Саме цього дня КДБ розгорнув операцію «Блок» – найбільшу репресивну акцію проти українських дисидентів. Одночасно заарештували більшість відомих представників національно-демократичного руху.

Про те, що КДБ готує репресії, було відомо давно. З січня 1970 року почало виходити в самвидаві перше в Україні періодичне видання – «Український вісник», на зразок московської «Хроніки текущих событий» (ХТС). Але на відміну від нього, «Український ві-

сник» містив не тільки інформацію про репресії та становище політв'язнів, а й подавав твори, поширені в самвидаві – дослідження з історії, дані щодо геноциду українців, літературознавчі роботи, вірші, прозу. Журнал був створений за ініціативою В'ячеслава Чорновола, який і став головним редактором цього часопису.

Василь Овсієнко розповідає: «На п'ятому числі «Український вісник» обірвався – його зупинили в середині 1971 року, бо пішли чутки про те, що ось-ось почнуться арешти, і сам Нікітченко (до липня 1970 року голова КДБ при Раді Міністрів УРСР – ред.) мав розмову з Іваном Світличним і сказав: «Доки ви не були організовані, ми вас терпіли. Відтак, коли у вас з'явився журнал, ми вас терпіти не будемо». Вирішено було зупинити видання «Українського вісника», однак уже було пізно.

30 грудня 1971 року Політбюро ЦК КПРС «ухвалило рішення про початок загальносоюзної акції проти самвидаву». Партійне керівництво УРСР на чолі з Петром Шелестом підтримало ініціативу Москви, бо фактично не мало влади в республіці.

Щоб створити привід для численних арештів, КДБ розіграло справжній шпигунський сюжет. 4 січня 1972 на станції Чоп було затримано громадянина Бельгії, члена «Спілки української молоді» Ярослава Добоша. Під час перебування в Україні він встиг зустрітися з багатьма діячами українського руху опору. У КДБ іноземця примусили зізнатися, що він прибув «для виконання завдання закордонного антирадянського центру бандерівців ОУН». Всі арешти в січні 1972 року були пов'язані зі справою Добоша.

Тож, починаючи з 12 січня 1972 р. упродовж півтора року в Україні були заарештовані близько ста осіб: у Києві – Іван Світличний, Євген Сверстюк, Василь Стус, Леонід Плющ, Зіновій Антонюк, Іван Дзюба та інші; у Львові – В'ячеслав Чорновіл, Михайло

Осадчий, Іван Гель, Стефанія Шабатура, Ірина Стасів-Калинець, трохи пізніше Ігор Калинець та інші.

Також було проведено тисячі обшуків, десятки тисяч людей були стероризовані допитами як свідки, викинуті з роботи, з вишів. А за два наступні роки кількість заарештованих подвоїлася. Майже всі провідні діячі шістдесятництва отримали по 7 років ув'язнення в таборах суворого режиму та по 5 років заслання й були етаповані до Сибіру.

Найбільший термін ув'язнення був у правозахисника Івана Геля – 10 років суворого режиму та 5 років заслання. До спецпсихлікарні запроторили Миколу Плахотнюка, Леоніда Плюща, Василя Рубана та Бориса Ковгара.

Світлини В'ячеслава Чорновола з кримінальної справи 1972 року

Рух опору зміг оговтатися від «генерального погрому» лише у другій половині 70-х років. Тоді основним засобом боротьби з системою став захист прав людини.

Російська влада й сьогодні використовує радянські методи боротьби з інакодумцями. З початком російської агресії проти України у 2014 році, а особливо під час повномасштабного російського вторгнення, окупанти не полишають спроб з придушення всього українського на захоплених територіях. Тисячі українських цивільних перебувають за російськими ґратами.

Особлива ж ненависть проявляється до корінного населення Криму – кримських татар. За словами Таміли Ташевої, постійної представниці президента України в Криму, сьогодні на території півострова російська влада тримає за ґратами щонайменше 204 громадян України, приблизно 123 з них – кримські татари.

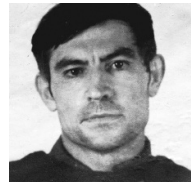
Марія КРИКУНЕНКО
Опубліковано у виданні
Харківської правозахисної групи
Сайт «Аргумент», 13. 01. 2024

Василь Стус: поет і борець з тоталітаризмом

Один із найактивніших представників дисидентського руху України, поет і літературознавець Василь Стус із 47 років життя 13 провів у СІЗО, таборах та на каторзі СРСР

У 86-ту річницю з дня народження Василя Стуса і виданні «Еспресо» зібрани відповіді на найпоширеніші запитання про українсько-го інтелектуала, поета, публіциста, літературознавця та в'язня сумління.

Що пов'язує Стуса з Донецьком

Попри те, що Василь Стус народився 6 січня 1938 року в селі Рахівка на Вінниччині, дитинство і юність поета минули в Донецьку.

До міста, яке тоді мало назву Сталіно, його батьки перевезли дітей, коли Василю було 3 роки. Таке рішення, як і багато інших селян, родина ухвалила, щоб не стати жертвами примусової колективізації.

На Донецьчині Стус навчався в школі, тут же закінчив факультет української філології педагогічного інституту, почав працювати вчителем літератури в Горлівці. У 2008 році Донецькому національному університету хотіли присвоїти ім'я Стуса, втім ця ініціатива була пригнічена. Символічно, що це так сталося, коли ДНУ був переміщений через російську окупацію до Вінниччини, звідки родом поет-шістдесятник.

У такий спосіб учасники різдвяної коляди чинили опір викоріненню всього українського, зокрема і заброні святкувати Різдво. Однак вже 12 січня КДБ вчинив масовий погром, заарештувавши 19 колядників, серед яких був і Василь Стус. Згодом цю подію назвуть «Арештована коляда».

9 місяців поет провів у СІЗО, де створив збірку «Час творчості». А у вересні суд звинуватив його в «антирадянській агітації й пропаганді» та засудив до 5 років позбавлення волі та 3 років заслання.

Яка роль Медведчука у другому судовому процесі

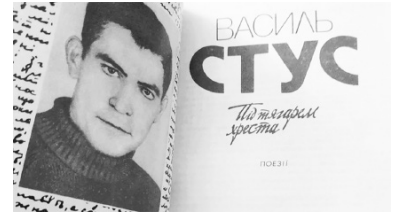

Фото: violity.com

Між арештами Стуса минув менш як рік. За участь поета в Українській Гельсінській спілці з прав людини, до якої він долучився 1979 року, та за критику радянської влади його вдруге арештували. Державним захисником Стуса в цьому процесі призначили Віктора Медведчука, який визнав провину Стуса. Поет вимагав міжнародного адвоката, залученого за допомогою Amnesty International чи PEN-клубу, а про Медведчука казав: «Другий прокурор мені не потрібен».

Фактично свій захист Стус здійснював самостійно. Дисидента засудили до 10 років ув'язнення і 5 років заслання, які він не зміг пережити.

Як помер Василь Стус

Фото: Василя Овсієнка

4 вересня 1985 року, рівно через 20 років після прем'єри Параджанова в кінотеатрі «Україна», у карцері табору біля села Кучино Пермського краю помер Стус. Історики досі не мають єдиної відповіді, що стало причиною смерті письменника-шістдесятника. Офіційна версія – не витримало серце, втім у неї мало, хто вірить. Також озвучують версії про вбивство та самогубство. Як пригадавав Василь Овсієнко, який провів поруч зі Стусом в ув'язненні 6 років, «фактично це був не табір, а тюрма з наджорстоким режимом утримання».

У січні 1983 року Василя Стуса перевели на рік у камеру-одиночку зі зниженням норми харчування за те, що він передав на волю нотатки – вірші й текст – «3 таборового зошита», які були опубліковані в самвидаві. Наприкінці серпня 1985 року його покарали карцером за те, що, читаючи книгу в камері, він обперся ліктем на нари. На знак протесту Стус оголосив сухе голодування, а в ніч з 3 на 4 вересня помер.

Дар'я ТАРАСОВА
Опубліковано
у виданні «Еспресо»
Сайт «Аргумент», 07. 01. 2024

Як Стус став дисидентом

3 родиною. Фото: dovidka.biz.ua

«Людина без шкіри, яка гостро відчувала фальш, брехню і чужий біль», – описав дисидента психіатр Семен Глузман, який провів з ним всього 20 днів у камері київського слідчого ізолятора в 1972-му.

Учасниця руху шістдесятників Надія Світлична відзначала «беззахисну оголеність душі» Стуса. Він мав загострене почуття справедливості й став одним з тих, хто 4 вересня 1965 року долучився до першого публічного правозахисного заходу в Україні.

Іван Дзюба, В'ячеслав Чорновіл та Василь Стус виступили проти хвилі арештів української творчої молоді на прем'єрі фільму Сергія Параджанова «Тіні забутих предків». Однією з найвідоміших фраз тої події є слова: «Хто проти тиранії – встаньте». За це Дзюбу та Чорновола звільнили з роботи, а Стуса виключили з аспірантури.

Перший арешт Стуса: до чого тут колядки

Прагнучи зберегти українські національні традиції, опозиційна молодь у Львові влаштувала 1972 року святковий вертеп. Напередодні вони вивчали колядки, щедрівки, робили костюми.

Культур-дилери

Мало не обожнював російсько-го романіста і Йозеф Геббельс, який навіть власну дисертацію почав з цитати із Достоєвського, а з німецьких літературів погоджувався поставити з ним на один щабель хіба що Гете.

Натомість ліві – починаючи з Курта Ейснера, майбутнього очільника «Баварської радянської республіки» – не втомлювалися Достоєвського ляяти, називаючи його твори отрутою для читачів. Але це не заважало їм «закохуватися» в інших російських авторів – від Лева Толстого до Максима Горького.

Тут спрацювала «методика» Леруа-Больйо і Вогое – цих письменників вважали опозиційними до царату. І те, що Горький збирав гроші для революціонерів, лише збільшувало його популярність серед від-

повідної публіки. Хіба могла вона знати, що трапиться з Росією після захоплення влади більшовиками.

Проте насправді, це дуже нагадує «творчі пошуки» європейських інтелектуалів у другій половині ХХ сторіччя. Коли захоплення СРСР почало минати навіть серед тих, хто його відчував і за сталінської доби, проте вони «рятувалися» поясненнями, що насправді співчують не генсекам, а російському народу та «незгодним з режимом» діячам культури. Таким, напри-

Лев Толстой і Максим Горький

клад, як Йосиф Бродський чи Олександр Солженіцин. Не здогадуючись, звісно, яку роль солженіцинські рецепти «облаштування Росії» зіграють у становленні наступної, путінської ренікарнації імперії.

Втім, чи впевнені ми, що й сьогодні ніхто не наступає на ті ж граблі, розділяючи «правлячий режим» та «справжню російську культуру»? Яку продовжують кохати з пристрасстю, свідомо (і штучно, зрештою) «привіттю» майже двісті років тому...

Олексій МУСТАФІН,
журналіст, Київ
Всі ілюстрації – Wikimedia.org
Стаття була опублікована на сайті «Еспресо».
«Українська правда» – «Історична правда», 01. 02. 2024.
Pravda.com.ua

Чернігівський літературно-меморіальний музей-заповідник Михайла Коцюбинського

«А далі було море»

Михайло Коцюбинський неодноразово бував на морі: в Криму під час роботи у філоксерній комісії, на острові Капрі в Італії. Багато листівок із морськими пейзажами надсилали додому і був дуже вражений морськими пейзажами.

А ще Михайло Коцюбинський в багатьох своїх творах описував море – хвилююче, живе, неповторне...

В оповіданні «В путях шайтана» великої уваги заслуговують описи кримської природи і моря: «А далі було море. Блакитне, сліпучо-блакитне, як кримське небо, воно мліло у спеці літнього дня, дихало млою і, делікатними тонами зливаючись з далеким небосклом, чарувало й вабило у свою чисту, теплу й радісну блакить...»

Морські пейзажі захоплюють читача, вражають його, море при-

сутне в кожному моменті оповіді, і його можна трактувати як ще одного персонажа твору: «З правого боку горбатою тінню ліг в море Аю-Даг і, мов спраглий у спеку звір, припав до води... Рівний, гарячий, мов з велетенської печі, дух йде від землі, з неба, з моря, од сірих кам'яних громад Яйли...»

Очі її, як і думка, блукають десь по далекому, безкрайому морю. А воно невинне і чисте, як дівчина, в сліпучо-блакитних шатах, з низкою перлів-піни на шії, радісно осміхається до берега і пеститься, і тупиться до нього, немов кохаюча істота. Далеко од берега грає в морі табун веселих дельфінів: чорні потвори, мов виводок чортів, випливають з глибини, перекидаються в повітрі, стрімголов пірнають в море і знов вириваються, щоб наново розпочати веселі грицища».

Такий показ природи, її мінливої краси, а також прагнення передати почуття героїв, їх внутрішній світ і переживання в уривчастих штрихах, але водночас в нерозривній єдності є притаманними для літератури імпресіонізму, одним з перших українських представників якої є М. Коцюбинський.

Вечір на честь Івана Франка

Іван Франко. 1907 р.
Фото з фондів Музею

великого залу і чотирьох кімнат, в яких розташована була бібліотека та займалися гуртки художньої самодіяльності.

Ми всією родиною брали участь у цьому вечорі. Зал було прибрано зі смаком. На почесному місці на стіні навпроти входу висів портрет Івана Яковича Франка в українських старовинних рушниках... В правому кутку кімнати межі дверима і вікном – плюптр для доповідача, хор розмістився півколом під портретом.

Народу в залі повно, переважно вчителі, студентство, робітники, учні. Настрій присутніх – урочистий. Відчувалося, що це свято української культури...»

Яскраво і емоційно Михайло Коцюбинський намалював портрет І. Франка. Реферат про Каменяра тричі переривався читанням уривків із його творів та співами. Найкращою піснею був гімн «Вічний революціонер», бо Іван Франко вклав у нього весь свій бунтарський дух, і підсилений був твір могутніми акордами Лисенкової музики.

Друга частина вечора почалася художнім читанням віршів у виконанні дітей та молоді. Троє дітей Михайла Коцюбинського брали участь у концерті. Юрко прочитав «Ішов кобзар до Києва та сів спочивати», Оксана – «Садок вишневий коло хати» Т. Шевченка, Ірина – байку Л. Глібова «Мавпочка та окуляри». Дівчатка були в пишному українському вбранні – гаптованих шовком маминими руками сорочках, корсетках, майстерношитих сільським кравцем із Старого Білоуса, намисті й вінках.

Вечір пройшов тепло й урочисто».

Штрихи до портрета Михайла Грушевського

Михайло Сергійович Грушевський був одним із найвпливовіших діячів серед українського громадянства.

«Видатний історик і видатний публіцист, людина широкої освіти та великого знання, він сполучав разом з тим надзвичайну організаторську здібність, умів об'єднувати, заохочувати до праці, використовувати людей кожного відповідно його хисту. Разом з тим був він надзвичайно працьовитий та працездатний. Треба було дивуватися, коли в його вистачало часу, де він набирив сили, щоб виконувати усю ту розмаїту роботу, яку він двигав. Слав він дуже мало, не проминав жодної хвилини, яку міг працювати, і, здавалося, зовсім не потребував спочинку. Коли він писав, писав з таким захопленням, вкладаючи у працю максимум напруженості своїх сил, що мусив, наприклад, серед роботи виставляти на кілька хвилин у зимні морози за квартиру свою голову, так вона перегрівалася через особливо сильний приплив крові... У Львові Грушевський був представником Наддніпрянської України та зв'язком галицьких українців з наддніпрянськими...», згадував сучасник Михайла Грушевського громадський діяч, письменник і меценат Володимир Леонтович.

Михайло Грушевський – один із найактивніших кореспондентів Михайла Коцюбинського. Численні листи Михайла Сергійовича здебільшого ділові. Замість журналів «Зоря» та «Життя і слово» у Львові 1898 року почав виходити журнал «Літературно-науковий вісник», а з 1907 до 1914 часопис виходив у Києві. Одним із редакторів журналу був М. Грушевський. Він доклав чималих зусиль, щоб твори М. Коцюбинського якнайшвидше побачили світ на сторінках часопису, дбав про те, щоб гонорари були виплачені по найвищій нормі.

У листі М. Грушевського до М. Коцюбинського в січні 1908 року читаємо: «Вашу прихильність до [літературно-]наукового [вісника] я дуже ціную і прошу не тільки тоді, коли я Вас спеціально прошу про оповідання, але взагалі коли матимете що – призначати то до «Літературно-наукового вісника». А ще у цьому листі йдеться: «Завтра сподіваюсь піти до фотографів і невдовзі післати Вам фотографію». 5 лютого світлина вже надіслана М. М. Коцюбинському.

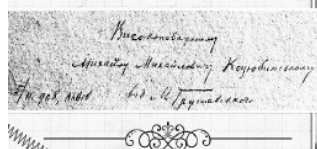
У серпні 1910 року М. Грушевський приймав чернігівського гостя на своїй віллі в Криворівні. Про це М. Коцюбинський повідомляв дружині: «Тепер пиши мені до Криворівні (р. Jasienov Gornu, Криворівня, Грушевському). Тут так гарно, що я не сподівався навіть. Прийняли мене добре, маю окрему хату і думаю спочити, брати сонячні ванни, як буде сонце...».

У двох перших книгах «ЛНВ» за 1912 рік були надруковані «Тіні забутих предків».

Травнева книжка «Вісника» за 1913 рік присвячена пам'яті Михайла Коцюбинського. Починалася вона статтею Михайла Грушевського «Сумний великдень». Кінцеві рядки своєї статті автор закінчує словами про служіння Коцюбинського рідному народові: «...він був дійсно одним з визначних будівничих нової України і з цього погляду являється справжньою історичною постаттю, котрій належить визнання і оцінка в історії нашого національного життя».

Грушевський
Михайло
Сергійович

Львів. 1908 рік

Лисенко: «На милу не забудь дорогому землякові»

Теплі дружні стосунки і глибока діяльна любов до української культури поєднували Михайла Коцюбинського з Миколою Лисенком. Листування між ними розпочалося у січні 1898 року, особисте знайомство відбулося 1901 року у Чернігові.

В альманасі на згадку про Пантелеймона Куліша «Дубове листя» (1903) упорядники видання М. Чернявський, М. Коцюбинський і Б. Грінченко вмістили ноти музики М. Лисенка до вірша П. Куліша «Удосвіта встав я...»

Того ж року чернігівці, як і всі українці, відзначили 35-річчя творчої діяльності Миколи Віталійовича Лисенка. Вітальний адрес композиторові-ювіляру склав М. Коцюбинський, малюнок до нього зробив І. Рашевський, а 79 наших земляків, шанувальників таланту видатного українського музики, підписали вітання.

28 лютого 1907 року голова чернігівської «Просвіти» Михайло Коцюбинський організував у нашому місті концерт Миколи Лисенка, що відбувся у величезній залі Дворянського зібрання. Учасники чернігівського концерту відомий співак і педагог О. Мишуга, його учениці

Сагуцька і Потоцька довго згадували, як блискуче, з триумфальними оваціями пройшов концерт, що вилився у справжнє свято.

У вітальні гостинного дому Коцюбинських того ж вечора Микола Лисенко виконував улюблені мелодії письменника: «Гімн», «Елегія», «Пісню без слів».

«Батько завжди з вдячністю згадував, як тепло зустрів його Михайло Михайлович в Чернігові, з якою гарячністю взявся він... за організацію великого концерту Лисенка за участю відомого співака Олександра Мишуги.

Альфред Єнсен – популяризатор творчості Коцюбинського в Європі

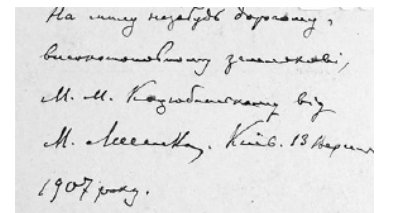
Незадовго до від'їзду Михайла Коцюбинського до Італії у квітні 1909 року його відвідав почесний гість – дослідник слов'янських літератур Нобелівського інституту при Шведській королівській Академії наук Альфред Єнсен.

«Його приїзд до Чернігова був визначною подією. Пригадую, з яким хвилюванням чекали Єнсена в нашій господі. Михайло Іванович Жук, який був у той час у нас, виглядав гостя, бо батько, лежачи в ліжку, не міг відповідним чином його

зустріти. Татові було прикро, що в цей весняний день здоров'я не дозволяло йому не тільки супроводжувати дорогого гостя в прогулянках по історичних місцях старовинного Чернігова, а й навіть примусило в ліжку приймати такого рідкісного і почесного мандрівника.

Довго говорили вони про українську та світову літературу. Згадували Івана Франка, Осипа Маковея, з яким листувався Єнсен... Виявилося, що обидва перекладали твори Адама Міцкевича: один – на шведську, а другий – на українську мову... Ми були присутні на цій зустрічі.

Перед моїми очима яскраво вимальовується постать Єнсена. Це вище середнього росту чоловік з

Буваючи в літературних справах у Києві, Михайло Михайлович ніколи не минав нагоди побувати у Лисенків...»

Досить було хоч раз побачити Михайла Коцюбинського, щоб полюбити його на все життя. Микола Віталійович давно знав і любив Коцюбинського як письменника. Він не раз говорив мені, що в творах його стільки поезії, мелодійності, що так і хочеться перекласти їх на музику...», згадував син Миколи Віталійовича Остап.

«На милу не забудь дорогому, високошанованому землякові М. М. Коцюбинському від М. Лисенка. Київ, 13 вересня 1907 р.» такий дарчий напис залишив Микола Віталійович на світлинці, подарованій чернігівському другові. То був рік найбільш активного їхнього листування і спілкування.

невеликою борідкою, зі спокійними рухами. Пригадую, як він сидів у спочивальні батька та доброзичливо поглядав, поблизюючи склом свого пенсне, на хворого тата, що лежав у ліжку...», згадувала Ірина Коцюбинська.

«Альфред Єнсен пробув у Коцюбинських майже цілий день. Письменник передав Єнсенові книжку своїх творів для перекладу, а Михайло Жук згодився зробити малюнок до цього видання...»

Це знайомство спричинилося до жвавого листування між батьком та Єнсеном, який в 1909 році переклав твори Коцюбинського на шведську мову...», підсумовує донька письменника.

Батурин – гетьманська столиця

Поповнення колекції сакрального мистецтва заповідника

Ікона «Богородиця з Немовлям», яка нещодавно поповнила фондову колекцію заповідника «Гетьманська столиця», за легендою походить із одного з батуринських храмів. Символічно, що вона повернулася до Батрина саме в той день, коли у Воскресенській церкві – усипальниці гетьмана Кирила Розумовського, вперше була звершена Молитва за Україну Єпископом Чернігівським і Ніжинським Антонієм Православної церкви України.

Автор ікони невідомий, проте нам достеменно відомий час написання образу – 1740 – 1750 рр., що було встановлено фахівцями Львівської філії Національного науково-дослідного реставраційного центру України. За іконографією об раз можна віднести до типу «Благодатне Небо», оскільки на іконі зображено Богоматір у повний зріст у сільному мафорії та червоній сукні. Лівою

ною вона стоїть на півмісяці, а правою – на хмарині. На руках вона тримає Немовля у білому хітоні і золотавому покривалі. Їхні погляди, сповнені молитви, спрямовані вгору, зверху навколо їхніх голів проглядається сяйво від невидимих німбів. Немовля у правій руці тримає хрест, а лівою – притискає до коліна білу кулю.

По всіх кутах ікони зображено ангелів. Ікона оформлена у раму золотавого кольору, оздоблену фігурним різьбленням у вигляді рослинного орнаменту. На звороті образу прикріплена табличка з дарчим надписом: «По жертва во славу Божу від родин Табачиних та Грициняків з Львівщини у літо 2023 року від Різдва Христового». Щиро дякуємо родинам благодійників за безцінний подарунок, що поповнив колекцію сакрального мистецтва в заповіднику!

Тетяна КУДЛАЙ

Іноземні музиканти на службі в гетьмана

Військові музиканти – невід’ємна частина урочистого церемоніалу гетьманської держави ще з часів Богдана Хмельницького. Музиканти брали участь у військових справах, наприклад, сповіщали про небезпеку, підіймали бойовий дух перед битвою чи походом. Також вони супроводжували гетьмана чи козацьку старшину під час дипломатичних візитів, прийому іноземних делегацій та були присутніми в інших сферах соціально-побутового життя. Генеральна військова музика перебувала в розпорядженні гетьмана.

Ставши на чолі держави, Кирило Розумовський модернізував придворний церемоніал. За наказом гетьмана, 1752 р. на службу до військового оркестру було найнято кілька іноземців. У фондах Центрального державного історичного архіву України, м. Київ знайдено контракт від 24 лютого 1752 року з одним із трубачів, із якого дізнаємося про умови, за яких брали на службу до Генеральної військової музики у часи гетьмана Кирила Розумовського.

Цей контракт укладений із австрійцем Антоном (Антонієм) Тіцем та має 7 прописаних пунктів. Згідно першого пункту, тривалість договору – 3 роки і визначено посаду музики – «дійсного трубача». Наступний пункт прописує оплату, яка сягала 240 рублів на рік. Для порівняння: Йозеф Гайдн, австрійський композитор, який служив капелмейстром і композитором у приватно-

му оркестрі графа Морціна, отримував близько 200 флоринів на рік. У 1761 році він почав працювати в Естергазі, в одній із найбагатших родин Австрії, де отримував 400 флоринів на рік. У співвідношенні 400 флоринів = 260 рублів, тобто капелмейстер в Австрії отримував коштів іноді менше, ніж звичайний трубач на службі Кирила Розумовського.

Оскільки музикантом був іноземець, то в контракті також прописувалися умови його приїзду й проживання. Так, дорога додатково не оплачувалась, музика мав їхати за власний рахунок. А ось належні умови проживання йому мав забезпечити роботодавець: надати музиканту житло («квартиру»), а також «дрова та свічки».

Питання фінансування також порушується у 6-му пункті контракту. Там знову зазначається, що дорогу музикант оплачує сам, але по приїзду роботодавець повинен давати кошти на харчування.

Відповідно до пункту 4, трубач щороку отримував новий буденний мундир, а також святковий мундир та «епанчу» (довгий та широкий плащ, декорований шиттям). Положення трубача 5-м пунктом контракту прирівнювалося до придворного унтер-офіцера, який вважався нижчим командним складом. Тому одяг генеральних військових музикантів був схожий на військовий мундир.

В останньому, 7 пункті прописувалося, би Антоній Тіц буде вільним і, якщо

забажає, може повернутися до Відня. Проте дорогою додому він має оплачувати знову ж таки самостійно. Увесь термін служби музикант зобов’язується «слухняним та радісним бути».

Нижче у документ вписані помітки, що контракт підписаний власною рукою музиканта. У контракті міститься інформація, що на таких самих умовах були прийняті інші музиканти-іноземці: трубачі Себастьян Генн, Йозеф Ганнаур і литаврист Вінцеслав Лоренц.

Отже, з проаналізованого документа можна зрозуміти, що Кирило Розумовський активно залучав провідний європейський досвід не лише у державотворчій діяльності, а й в інших справах, зокрема, і музичних.

За дослідженням Євгена Славутича, у 1755 році іноземних музикантів вже не наймали на службу. Це означає, що надалі до складу музикантів наймали виключно українців. Можна припустити, що вищеназвані особи також навчали українців, готуючи їх до служби в державних оркестрах. Таким чином гетьман створював найбільш сприятливі умови для реалізації та розвитку українців у власній державі.

Анастасія НІКІТИНА

Автори публікації – наукові співробітники Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця»

Альбом «Качанівка» був започаткований у 1830-х роках 19 століття першим власником маєтку з роду Тарновських – Григорієм Степановичем.

В книзі автографів «Качанівка» 608 автографів. Нині цей альбом зберігається у Чернігівському історичному музеї імені В. В. Тарновського (молодшого).

Серед цих автографів відомі прізвища Шевченка, Гоголя, Костомарова, Рєпіна, а також автографи у вигляді букви «Ж» трьох видатних особистостей: (Михайла Глинки, Василя Штернберга та Миколи Маркевича). Ці перехрещені автографи символізують єдність трьох муз: музики, живопису і поезії.

В Качанівці доволі часто бував український історик і етнограф, музикант і композитор Микола Андрійович Маркевич. Усі свої таланти та здібності він сповна встиг проявити за коротке, але яскраве й насичене життя.

Народився в селі Дунаєць на Чернігівщині (тепер Глухівський район, Сумська область), виходець із давнього роду Марковичів (Маркевичів). Його батько Андрій Маркевич, онук віце – канцлера В. Кочубея, деякий час служив перекладачем у колегії іноземних справ у Дрездені і Константинополі. Пізніше у своїй садибі займався бджільництвом, садівництвом. Двоповерховий кам’яний будинок був оточений великим фруктовим садом і пасікою. Цю любов до природи він привив і своєму синові.

Початкову освіту Микола Андрійович отримав у Прилуках у відомого місцевого педагога П. Білецького-Носенка. Потім закінчив курс у пансіоні Головного педагогічного інституту в Петербурзі, де навчався разом із майбутнім композитором Михайлом Глинкою.

Маркевича чекала військова кар’єра, однак 1824 року за вимогою батька він поселився в селі Турівка (нині Згурівський район Київської області) та підтримував тісні зв’язки з літературними колами столиці. У цей час він надрукував свої переклади Дж. Байрона. Але найбільшу відомість приніс йому збірник «Українські мелодії» (1831), наповнений українськими мотивами, збагаченими народною поезією.

Проживаючи в Турівці, Микола Маркевич зібрав велику колекцію з історії України і написав «Історію Малоросії», яка зробила ім’я автора ще більш відомим, однак викликала бурхливу полеміку. Аджь автор захищав національну гідність українців, їх право мати самостійну історію.

Єдність трьох муз

220-річчя з дня народження Миколи Маркевича

Не отримавши систематичної спеціальної музичної освіти, Маркевич зумів проявити себе в музичній творчості. У сім’ї Маркевича всі були неабиякими музикантами-аматорами. Дід грав на органі, батько (який вчився у свій час з поетом В. Жуковським), грав на фортепіано. Для матері справжньою насолодою були заняття музикою і читанням. «Значний оркестр і співецька були заведені за її бажанням», згадував Маркевич про матір. У 1836 році Маркевич організував оркестр з кріпаків, багато з інструментів і навіть піаніно були зроблені руками кріпаків.

У біографічних записках Маркевич згадував: «Жага до народних звеселянь, повір’їв, старовинних звичаїв і піднесеності свят були у мені з раних років. Це дає поезію життя. Я любив брати участь в хороводах, в сівбі маку, в перепілоньці, в журавлі, в горюдубі». «Я часто слухаю через річку...лісні... так я вивчив і наспіви, такі надзвичайно мелодійні».

У автобіографічних творах (мелодія «Бандурист» і «Бандуристу, син народився») образ народного співця Маркевич створив одним із перших в українській романтичній поезії. До всіх своїх творів він сам писав ноти музики. Так видана була збірка в 1840 році «Народні українські наспіви, написані для фортепіано Миколою Маркевичем». Лев Жемчужников став власником цілої рукописної збірки українських народних пісень і дум з нотами, написаними власноруч М. А. Маркевичем, але які не були надруковані. Лев Жемчужников згадував: «Микола Андрійович часто гостював у Сокиринцях, де йому завжди були раді не тільки рідні, а й знайомі. Бувало, входить з люлькою в роті, задоволений і щасливий, кучері його сиві майорять, сам сяє, як сонце, і все навколо нього похваляється».

Микола Андрійович підтримував взаємини з багатьма відомими українськими діячами, зокрема з М. Гоголем, Є. Гребінкою, І. Котляревським, М. Максимовичем, Т. Шевченком. 1847 року поклав на музику вірш Т. Шевченка «Нащо мені чорні брови». Звертався Шевченко до Маркевича і по фахову пораду, працюючи над поемою «Гайдамаки» та над офортами на історичну тематику.

Маркевич поставив за мету підготувати і видати першу українську енциклопедію (енциклопедичний словник), аби в ній усі охочі могли знайти історичну, географічну, статистичну інформацію про Україну, біографії видатних особистостей.

Упродовж десяти років написав понад сто тисяч статей для енциклопедії, систематизував їх за алфавітом. Загалом підготував для публікації 11 томів по 600 сторінок кожен. Саме Мар-

кевич долучився до укладення українського словника зі 45 тисяч слів, а також прислів’їв, приказок, пісень, казок, листів і літописів. Отримавши у спадок велику родинну бібліотеку, він заледве не з юнацьких літ її поповнював. Був відомим колекціонером давніх історичних документів, тож створив у Турівці великий історичний архів із рідкісними стародруками, гетьманськими універсалами, листами видатних діячів. Архів налічував понад дванадцять тисяч рукописів українською, польською, французькою, німецькою, татарською мовами. Тут були документи гетьманів Івана Скоропадського, Кирила Розумовського, Кочубеїв; матеріали з книгозбірні Петра Рум’янцева в с. Ташані Переяславського повіту. Понад чотири тисячі томів бібліотеки Маркевича та частину рукописів придбав український меценат і благодійник Григорій Галаган для колегії Павла Галагана.

Найбільшою слави Маркевич зажив як історик, збирач архівних документів про наше минуле. Спадщина цієї багатогранної людини дорогоцінна нам, передовсім, величезним архівом і опублікованою п’ятитомною «Історією Малоросії». Це, зокрема, безцінне (мало не єдине) джерело для пізнання свого родоводу нащадкам української еліти XVII століття. Там – докладні списки князів, козацьких гетьманів, полковників. Подано реєстр полків і сотень в Україні. А ще – хронологічна таблиця подій в Україні, битв, у яких брали участь українці.

З 1833 по 1853 рік історик жив на Чернігівщині. У цей час, особливо в 30 – 40 роки, він часто відвідував мальовничий куточок нашого краю – маєток Качанівку. Власник садиби Григорій Тарновський доводився двоюрідним дядьком дружині Миколи Маркевича – Ульяні і був у них весільним батьком. Не дивно, що, будучи в Малоросії, він жодного разу не минав Качанівку та своїх добрих знайомих і родичів Тарновських, які йому були завжди раді.

З 1850-го року Маркевич почав тяжко хворіти. Помер у 1860 році. Похований у родинному склепі при церкві Всіх Святих, у виплеканому ним саду на березі річки Перевід, навпроти села Турівки Прилуцького повіту. З дружиною вони мали п’ятьох синів, з яких відомо тільки про старшого, Андрія, що він прожив 77 років.

Громадськість України ніколи не забуде свого співвітчизника, який вніс значний внесок у розвиток української культури, шануватиме пам’ять видатного лицаря історичної науки.

Олена ТРОХИМЕНКО,
організаторка екскурсій
Національного історико-культурного заповідника
«Качанівка»

Рік з Довженком

Цього року Олександр Петровичу Довженку – 130! Вшанування цієї дати затверджене Постановою Верховної Ради України.

Ми започаткували кінопроект «Рік з Довженком». Будемо розповідати цікаві маловідомі факти про нього, переглядати його фільми чи фільми про нього, обговорювати їх.

Почали цей проєкт з **Варвари Крилової (на фото)**, першої дружини Довженка, коханої, жінки, про яку спочатку воліли не говорити, але зрештою історія їх кохання і стосунків прикувала до себе увагу дослідників, журналістів та кінематографістів. І впливло багато утаємниченого, такого, що й досі знаходиться під покровом нерозгаданої загадки, гідно збереженої самою Варварою і її сином Вадимом.

Жінка, яка пожертвувала собою, аби Довженко відбувся як геній. Благородна, скромна і самотня...

Олександр Довженко офіційно мав два шлюби, і зазвичай його ім'я тісно переплетене з іменем режисерки Юлії Солнцевої, з якою він зійшовся у 1928 році. А проте у нього вже була дружина – у 1917-му в Житомирі він вступив у шлюб зі своєю колегою, учителькою Варварою Семенівною Криловою. Цей факт біографії Довженка тривалий час ревниво контролювала Юлія Солнцева, тож про Варвару Семенівну почали говорити лише у 80-х, коли дослідники, зокрема журналіст Микола Куценко, взялися активно вивчати біографію Олександра

Петровича і його родини. Микола Куценко тоді багато часу присвятив спілкуванню з сином Варвари Крилової Вадимом Чазовим і мав за свій святий обов'язок розповісти світові про цю прекрасну, інтелігентну жінку – Варю, Варюсю, як лагідно називав її в юні закохані роки Сашко Довженко...

Вадим Чазов – це одна з таємниць Варвари Крилової, дехто вважає його сином Олександра Петровича, народженого вже після розлучення з Варварою, дехто категорично відкидає цю версію. Ось таку загадку залишили по собі Варвара і Олександр, загадку, над якою нині сперечаються довженкознавці, земляки режисера і всі, хто цікавиться такими історіями...

Нещодавно в кінозалі Музею ми на основі фондівих документів та досліджень відомих довженкознавців розповідали усім, хто завітав на кінопроект «Рік з Довженком» про історію Варвари Крилової і про таємницю, з якою зіткнулася доля цієї незвичайної жінки, котра до останнього подиху кохала Олександра Довженка, так і не зумівши стати його єдиною на все життя. Також ми зробили виставку фотографій і документів Варвари Крилової та світлин, дитячих листів, документів, картин Вадима Чазова, який був художником. Вадим Петрович прожив коротке життя – 62 роки і помер в 1995-му від хвороби серця... Олександр Довженко, до речі, теж помер у 62. Ось такий цікавий збіг трапився...

Дуже в тему нам прийшовся чудовий фільм «Олександр Довженко. Загублена любов» столичної студії ВІАТЕЛ, з їхнього багаторічного проєкту «Гра долі» (режисер – Василь Вітер, авторка – Наталка Сопіт, науковий консультант – Сергій Тримбач, продюсерка – Галина Криворучук). Фільм, який максимально точно передає історію кохання Варвари і Олександра і який ми радимо до перегляду усім.

<https://www.youtube.com/watch?v=tjsnKKiCWo>

Стежте за анонсами – буде ще багато цікавого про цю тему проєкту.

Обраниці: жінки Олександра Довженка

До Дня закоханих ми вирішили зібрати воедино всю відому нам інформацію про романтичні почуття великого режисера. Загалом нарахували 9 жінок, які у різний час брали в полон серце і душу митця, починаючи з Надійки Чаусовської, дівчинки з Сосниці, з якою хлопець товаришував у свої шкільні роки, і завершуючи Валентиною Ткаченко, київською поетесою, уродженкою Корюків-

ки, яку він зустрів на схилі літ у Новій Каховці і мав до неї платонічні почуття.

Заради Ярини Коваль студент Сашко не їздив на вихідні з Глухова додому, з Варварою Криловою був одружений, а після розлучення переживав за неї і допомагав все життя; Олена Чернова врятувала його після розставання з Варварою, їй він присвятив фільм «Арсенал»; Юлія Сол-

цева стала другою дружиною, його злим генієм, якій, втім, завдячуємо кількаразово врятованим життям Довженка і її самовідданою роботою з увічнення пам'яті свого чоловіка...

Про все це, з фактажем та презентацією, розповідала на зустрічі зі студентами Сосницького обліково-економічного фахового коледжу головна зберігачка фондів музею Оксана Плитник.

Щиро вітаємо Майстра! Ще літ і літ в доброму здоров'ї, у взаємодії з Природою і людьми, в радості і гармонії зі Світом! А Світові і роду Семенових дякуємо за Майстра, котрий своєю простотою, мудрістю і особливим розумінням Життя робить все довкола світлішим!

Самому ж Анатолію Петровичу вдячні безмежно за багатолітню творчу співпрацю, мудрі поради і невідкупну щирість спілкування.

Роботи відомого майстра народної творчості, різьбярів відомі далеко за межами Сосниччини. Прикрашають вони і Музей Довженка.

Анатолію Семенову – 75

Наші кіносеанси

Кінозал нашого Музею – це місце зустрічей, де ми проводимо заходи, майстер-класи, творчі посиденьки і перегляди фільмів. Останнє, між іншим, стосується не лише обов'язкового екскурсійного обслуговування, в ході якого показуємо Довженкову «Ягідку кохання» (1926 р.). Зараз ми почали практикувати цікавий варіант урізноманітнення шкільної освітньої програми – показуємо фільми по творах, які вивчають діти на уроках зарубіжної лі-

тератури. Учні залюбки приходять дивитись кіно в Музей, в кінозалі з великим екраном, гарним звуком, з друзями та учителькою, з якими можна обговорити побачене і порівняти з прочитаним.

Запрошуємо до співпраці педагогів навчальних закладів Сосниці. Недавній фільм, який дивились у нас школярі, – Любов до життя за однойменним оповіданням Джека Лондона. Оскільки у Олександра Довженка є оповідання зі схожою назвою – «Воля

до життя», то головна зберігачка фондів Оксана Плитник зробила для дітей короткий вступ і порівнянням творців Лондона і Довженка, які, втім, учать одного – скільки б життя не підкидало випробувань, але воно варте всього, бо воно прекрасне, єдине і неповторне, а труднощі лише гартують волю, адже «Є воля – є людина. Нема волі – нема людини. Скільки волі, стільки й людини» («Воля до життя» О. Довженко).

Сергій Параджанов на межі реальності і міфу

9 січня 1924 року народився Сергій Параджанов, якому судилося стати легендою, одним із найвідоміших майстрів світового кіно, чия зоря яскраво запалала на українській землі, адже саме фільм «Тіні забутих предків», створений за повістю Михайла Коцюбинського, прославив його на весь світ, викликав захоплення знаменитих режисерів Федеріко Фелліні, Мікеланджело Антоніоні, Акіри Курасави та Анджее Вайди, який виявив свою вдячність, ставши перед ним на коліна і поцілувавши руку.

Сергій Параджанов – постать настільки яскрава і багатогранна, що про нього можна говорити, здається, безкінечно. У кожного, хто знав Сергія Йосиповича особисто, знайдеться безліч цікавих історій з його життя, і кожен його етап насичений подіями і неординарними вчинками неординарної особистості.

Я ж хочу торкнутися одного із джерел творчості майстра кіно – постаті Олександра Довженка, адже сам Параджанов називав його своїм учителем.

Минулого року я вже торкалася особистості Сергія Параджанова у контексті перегляду кінофільму «Тіні забутих предків», у вступному слові до якого сказала, що Сергій навчався у ВДІКу, на курсі Ігоря Савченка, коли там викладав Довженко. Але безпосереднім учителем Олександра Петровича він не був. Здається, у той час вони навіть не спілкувалися безпосередньо.

На це був коментар, що після смерті Ігоря Савченка курс випускав Олександр Довженко, про що Параджанов писав: «Я горд тем, что мой диплом

подписан и вручен Довженко». З цього випливає, що Сергій Параджанов таки був учнем Довженка певний час.

Про це говориться і в різних джерелах. Приміром, у програмі Першого каналу «Спогади. Сергій Параджанов» 2017 року розповідає Лариса Брюховецька, головна редакторка журналу «Кіно-Театр»: «На захисті його диплому (він зняв фільм «Андрієш» за молдавською казкою) головою комісії був Олександр Довженко, і він тоді сказав: «Я вам раджу їхати на Київську кіностудію художніх фільмів». Він побачив уже тоді у постаті Параджанова людину, яка мислить поетичними образами, і за порадою Довженка він і поїхав до Києва».

Але чи справді так було? У мене склалось враження, що Сергій Йосипович був схильний до міфотворення, адже був творчою особистістю з бурхливою фантазією. І саме ця риса сприяла його творчому зростанню.

Говорячи про стосунки Параджанова з Довженком, я брала до уваги дослідження відомого кінознавця Сергія Тримбача.

Зокрема, у його статті «Сергій Параджанов. Тексти й контексти» з книжки «Екранні світи Сергія Параджанова», розміщеній на сайті газети «День» до 90-річчя від дня народження режисера, йдеться про заповнення Сергія Йосиповича, що саме Олександр Довженко «благословив» його після випускного іспиту, порекомендувавши їхати працювати на Київську кіностудію.

«Йому вірили й вірять настільки, що укладачі «Хроніки життя і смерті» режисера в книжці «Коллаж на фоне автопортрета» (Москва, 2005) без най-

менших сумнівів стверджують: після смерті Савченка режисерською майстернею у ВДІКу керував Довженко. Ця ж інформація дублюється й у книжці «Параджанов» Левона Григоряна (Москва: Молодая гвардия, 2011)», – пише Сергій Васильович, ставлячи під сумнів це твердження.

Далі дослідник спирається на свідчення російського кінознавця Ростислава Юренева, який у мемуарній книжці «В оправдание этой жизни» свідчить, що на перегляді дипломної роботи студента Параджанова «Андрієш» Олександр Довженко дійсно був головою держкомісії. І робота справила на нього враження, але негативне. І тут буде доречно саме читати автора мемуарів:

«Параджанов представив «короткометражний фільм «Андрієш» за молдавською казкою, знятий на натурі, але з великою, у зріст дитини, лялькою у головній ролі... Довженко був фільмом обурений. У переглядовому залчику я сидів за ним і бачив, як кулився, вертівся й навіть підскакував майстер. — Це якийсь кошмар! Начебто ожил труп ходить по траві... Невже автор не розуміє, що реалістично зроблена лялька нагадує мерця! Ні, ні, це антихудожньо, це жахливо... Не можна приймати цю роботу!»

Лише втручання Сергія Герасимова врятувало майбутнього генія світового кіно: вже визнаний на той час геній світового кіно Олександр Довженко згодився на «четвірку». А потім Сергій Параджанов отримав направлення на кіностудію у Київ.

Ці свідчення і дослідження кінознавців я навела не для того, щоб викрити

Параджанова – ось він говорить неправду. Я вважаю, що це особливість мислення Сергія Йосиповича, особливість його власного світу, в якому переплелися реальність і фантазія, в якому народжувалися образи його майбутніх фільмів і художніх робіт. І у його світі жив Олександр Довженко, говорив з ним, давав поради, був його наставником, передав йому поезію своєї творчості. А Сергій Параджанов створив свою власну поезію, що найяскравіше втілилась у «Тінях забутих предків».

І потім Параджанов каже, що диплом йому підписував і вручав Довженко. А це може бути і правдою. І він називає Довженка своїм педагогом. Зокрема, у передачі «Кінопанорама» 1989 року він каже: «Мої педагоги були самі легендами: і Довженко, і Савченко». Про Савченка-педагога ми знаємо достеменно. А щодо Довженка...

Олександр Петрович справді у 1949 році був зарахований старшим викладачем кафедри драматургії кіно ВДІКу і оскільки читав цикл лекцій, то ці лекції міг відвідувати і Параджанов, який був студентом у 1946 – 1951 р. р. З іншого боку, Довженко міг бути педагогом у переносному розумінні, який учив своїм прикладом, своїми творами.

У згадуваній вище програмі «Спогади. Сергій Параджанов» звучить думка про те, що митець жив на грані реальності та міфу, і подається уривок з його інтерв'ю: «Іногда рассказываю сценарий и спрашиваю: «Как вы думаете, это я выдумал, или это правда?». Все говорят: «Это Вы выдумали». Нет, это правда, которую я додумал».

Думаю, ці слова стосуються і автобіографічних оповідей – щось реальне береться за основу, а щось додумується.

І взагалі – чи так важливо, був Довженко вчителем реальним, чи духовним? Важливий результат. А він приголомшливий.

У червні 2021 року Національним центром Олександра Довженка було складено рейтинг «100 найкращих фільмів в історії українського кіно». Очолив його фільм Сергія Параджанова «Тіні забутих предків», а другу позицію посіла картина Олександра Довженка «Земля».

Виходить, учень перевершив учителя?

Насправді ж, кожен зайняв свою нішу в історії українського та світового кінематографу. І дуже хочеться нових яскравих імен на нашому кінообрії.

Але треба спочатку здобути перемогу у нинішній війні, щоб вільно дихати і творити нове кіно у новій Україні.

Оксана ПЛИТНИК,
наукова співробітниця Сосницького музею О. П. Довженка

Література:

С.Тримбач. Олександр Довженко: Загибель богів. Ідентифікація автора в національному часо-просторі. Вінниця, Глобус-Прес, 2007.

Олександр Довженко. Кінематографічна спадщина. Анотований каталог. Київ, 2007.

Сергій Параджанов. Тексти й контексти [назва з екрану]. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/.../serhiy-paradzhanov-teksty-y...>

П'ятеро приятелів кінчали обідати – п'ятеро світських, багатих чоловіків дозрілого віку. Троє були жонаті, двоє – ще ні. Вони сходились так щомісяця, на спомин про свої юнацькі літа, і, побідавши, звичайно гомоніли собі по товариському до другої години ночі. Вони зоставалися завжди близькими, щирими друзями, і ці зустрічі давали їм найщасливіші, може, в житті хвилини. Тут балакалося про все, що може цікавити і тишити парижан; це бувало звичайно – як і в більшості салонів, зрештою, – щось як обмін новинами, прочитаними в ранкових газетах.

З найвеселіших між товаришами був Жозеф де Гардон, старий парубок, що жив типовим, яскравим паризьким, фантастичним та химерним життям. Проте не був з нього ні розпусник, ані гультай, а лише цікавий до всього чоловік, веселун, та ще й молодий, бо ледве чи мав сорок літ. Людина світська в найширшому й найбільше поблагливному розумінні цього слова, обдарований гострим розумом без особливої глибини, широкими знаннями без справжньої ерудиції, здатністю легко сприймати, не дуже вдумуючись у сприйняте, він здобував у своїх спостереженнях, пригодах та зустрічах матеріал для комічних, а разом з тим і філософських анекдотів та для гумористичних афоризмів, що створили йому славу великого розумника.

Це, власне, був оратор на час обідів. Щоразу так уже й чекали від нього нової історії чи приповідки. Не треба було й просити, щоб він почав її розповідати.

Покурюючи, з покладеними на стіл ліктями, з напівпорожньою склянкою коньяку перед собою, розімлілий в атмосфері тютюнового диму й тонких пахоців гарячої кави, він почував себе, тут якнайкраще – як богомільна жінка в каплиці, як золота рибка в акваріумі.

Він мовив, пихнувши сигарою:
– Не так давно зі мною сталася чудна пригода.

– Розкажіть! – попросили всі майже в один голос.

– Охоче. Ви знаєте, що я люблю блукати по Парижу, немов оті колекціонери цяцок, які раз у раз нишпорять очима по вітринах. Щодо мене, то я шукаю видовищ, людей, приглядаюся до всіх і до всього.

Якось у половині вересня, теплого та погожого дня, вийшов я опівдні з дому, не знаючи, куди саме йду. В таких випадках ми відчуваємо звичайно невиразне бажання одвідати яку небудь молоду гарну жінку. Перебираємо в уяві галерею своїх знайомих, порівнюємо їх, роздумуємо про властиві кожній з них принади та чари і віддаємо нарешті перевагу тій, котра того дня найбільше нас вабить. Та іноді надто ясне сонце й надто ласкаве повітря позбавляють нас охоти робити будь які візити.

Сонце було ясне, повітря ласкаве. Я запалив сигару і, роздумуючи, пішов па бульвар. Я походжав собі без жодної мети, аж раптом заманулось мені завітати на Монмартрське кладовище.

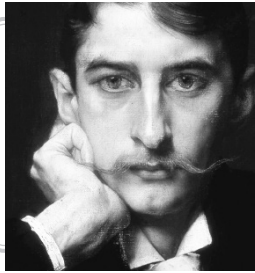
Я дуже люблю кладовища: там ортає мене спокій та меланхолія, – а це мені потрібне. Та й те сказати: скільки там поховано добрих друзів, яких уже

не побачити; отож я й відвідую їх вряди годи.

Саме на Монмартрському кладовищі є могила жінки, яка викликала колись у мене велику й жагучу пристрасть і спомин про яку й досі виповнює серце печаллю та жалями... різними жалями... Часом ото ходжу я помріяти на ту могилу. Щодо неї, то тут уже всьому, звичайно, кінець.

Люблю я кладовища ще й за те, що це ж дивовижні, надзвичайно тісно заселені міста. Збагнуть лише, скільки там, на невеличкому клаптику землі, міститься мертвих, подумайте про всі покоління парижан, навіки там упокоєні, про цих довічних троглодитів, що їхні замуrowані, тісні печери привалено каменем чи позначено хрестами, і згадайте тоді живих отих тварюк, які так багато займають на землі місця і зчиняють стільки шуму й галасу.

До того ж на кладовищах трапляються пам'ятники майже настільки ж цікаві, як по музеях. Надгробок Кавеньяка, запевняю вас, викликає в мені, без бажання порівнювати, спогад про отой шедевр Жана Гужона: постать Луї де Брезе, що міститься в підземній каплиці Руанської

Гі де Мопассан

Могильниці

го собору; все мистецтво, сучасне, реалістичне мистецтво, пішло звідси, панове. Цей мрець, Луї де Брезе, правдавіший, страшніший, краще передає жажливість неживого, ще скорченого агонією тіла, аніж усі ті страдницькі трупи, що їх ставлять на могилах теперішні майстри.

Можна милуватись на Монмартрському кладовищі з Боденового величного монументу; є там і прегарні пам'ятники Готьє, Мюрже. Саме на пам'ятнику Мюрже бачив я одного разу одинокий, убогий віночок із жовтих безсмертників. Хто приніс його? Може, остання гризетка, стара престара, що служить десь поблизу консьержкою? Це красива статуетка роботи Мілле, що гине, однак, від бруду та недогляду. Оспівуй же молодість, Мюрже!

Вступивши на Монмартрське кладовище, я відчув, як нараз мене поїняла журба – не дуже, щоправда, болюча, – та журба, що навіює, коли ти почуваш себе при здоров'ї, думку: «Не дуже це веселе місце, але ж моя година ще не настала...»

У м'якому, вологому повітрі чувся повів осені – мертвого листя та стомленого, мученого, млявого сонця – і це поглиблювало, поетизувало те відчуття самотності і кінця всього земного, яке завжди виникає в сумноному місці, де ще й інший панує повів: людської смерті.

Я походжав, не поспішаючи, цими німими вулицями, де сусіди вже не одвідують одне одного, не сплять ніколи вдвох в одній постелі і не читають газет. Потім я взявся розглядати епітафії. Це справді найутішніша в світі річ. Ніколи ні Лабіш, ні Мельяк не викликали в мене такого

сміху, як отой гумор надмогилю-прози. То ж просто книжки, виразніші за Поль де Кокові, книги, щоб розвіювати наш смуток та гризоту, – оті мармурові таблиці й хрести, де вигадники родичі розливають свої жалі та обітничі людині, котра відлетіла на той світ, і висловлюють надію – там із нею зустрінеться!

Та найбільше люблю я на цьому кладовищі ту запущену, занедбану його частину, де повиростали великі кипариси та тисові дерева, отой старий квартал давніх мерців, що незабаром поновиться: зелені дерева, вигодувані людським трупом, повирубують і вирівняють місце для свіжих мерців, укриваючи їх зверху білими мармуровими плитами.

Поблукавши трохи, щоб освіжити голову, я боявся вже занудитись і вирішив одвідати з низьким уклоном і сумовитим спогадом місце останнього відпочинку моєї коханої. Серце в мене стискалось, коли я підходив до її могили. Бідолашна люба! Вона ж була така гарненька, така ласкава, така біла, така свіжа... а тепер... коли б відкопати...

Поліг від ворожої кулі в Тонкіні. Моліться за нього».

Капітан був похований уже кілька місяців тому. Я був зворушений до сліз – і подвоїв свої піклування. Вони мали успіх; нарешті вона таки опритомніла. Велике хвилювання огорнуло мене... Я не дуже поганий, мені нема ще й сорока літ... Глянувши тільки на неї, я здогадався, що вона буде вдячна і ввічлива.

Я не помилюся. Вона оповіла мені свою історію, яка не раз уривалася слезами та глибокими зітханнями, про смерть у Тонкіні офіцера, що тільки на рік як узяв із нею шлюб. Вони побралися з любові, бо, залишившись сиротою без батька й матері, вона мала невеличку – тільки найнеобхідніше – посаг.

Я взявся її втішати, підбадьорувати, підвів її.

– Ходімо звідси. Вам не треба тут зоставатись, – сказав я.

– В мене нема сили йти..

– Я допоможу вам.

– Спасибі. Які ви добрі! Ви теж прийшли сюди оплакувати покійника?

– Так, пані.

– Покійницю?

– Так, пані.

– Дружину?
– Ні, кохану.
– Можна любити кохану так само, як і дружину, для любові немає закону.

– Правда ваша, пані.

І от ми пішли вдвох доріжкою. Я помагав їй йти, підтримував, мало не ніс її. Коли ми вийшли, вона знеможено прошепотіла:

– Боюсь, мені знову може зробитися погано.

– Може, ви згодитесь зайти куди небудь, підкріпитись трохи?

– Гаразд.

Як на те, я побачив ресторан – один із тих ресторанів, куди родичі похованих заходять відпочити від похоронних турбот. Ми увійшли туди. Я умовив її випити чашку гарячого чаю; це ніби додало їй сили. Невизразна усмішка з'явилася у незнайомої на устах. Вона заговорила про своє життя. Це так тяжко, так тяжко залишитися зовсім самотньою на землі, самотньою день і ніч, не мати кому відкрити серце, не бачити біля себе ні друга, ані порадики.

Це все видавалося зовсім щирим – і так, люблю бриніло в її устах. Я розчулювався. Було тій молодій удові не більше, певне, як двадцять років. Я почав говорити їй компліменти, – їх прийнято ласкаво. Тоді, по якомусь часі, я запропонував свої послуги – відвезти її додому. Вона погодилася. Ми сиділи в екіпажі так близько одою від од ного, плече до плеча, що крізь одіжку відчувалося тепло наших тіл, – а ніщо в світі так не хвилює.

Візник спинився біля її дому. – Я не маю сили зійти по сходах па п'ятий поверх – тихенько промовила вона. – Ви були до мене такі добрі, може ваша лас-

ка довести мене тепер до мого помешкання?

Я, звичайно, погодився. Вона йшла вгору поволі з глибокими зітханнями. Потім перед своїми вже дверима, промовила:

– Зайдіть же на хвилину, щоб я могла висловити вам свою вдячність.

І я ввійшов, хай йому чорт!

У неї було скромно, трошки навіть, може, убого, але просто й мило. Ми сіли поруч на невеликій канапці, вона знову заговорила про свою самотність.

Потім подзвонила служниці, щоб чим небудь пригостити мене, – але ніхто на дзвінок не з'явився. Це мені дуже сподобалось; я здогадався, що служниця приходить до неї тільки ранком, була, так би мовити, «приходящою».

Господиня зняла капелюшка. Яка ж гарненька була вона! Пильно, не відриваючись, дивились на мене ясні її очі, такі пильні, такі ясні, що меж охопילו непереможне бажання – і я йому піддався. Я вхопив її в обійми і припав устами до приплюснених з несподіванки вій. Поцілунок... поцілунок... знову поцілунок.

Вона надбавалась, пручалась, промовляючи:

– Кінчайте ж бо... кінчайте, кінчайте.

Як мав я те розуміти? В подібних випадках слово «кінчати» може мати принаймні два значення. Щоб вона змовкла, я перейшов від очей до уст і надав слову «кінчати» любішого для мене тлумачення. Опір був не надто великий, і коли ми знову скинули очима одне на одного, – після цієї тяжкої образи вбитому в Товкіні капітанові, – вона мала вигляд, стомлений, ніжний, лагідний. Це остаточно мене заспокоїло.

Тоді я виявив до неї вдячність, послужливість, і, може, після години нової розмови запитав:

– Де ви звичайно обідаєте?

– Тут поблизу є невеличкий ресторан.

– Самі?

– Так, певна річ.

– Може, погодитесь, сьогодні пообідати зі мною?

– Де саме?

– В гарному ресторані, на бульварі.

Вона завагалась, потім погодилася, сама себе переконуючи:

– Я ж так нуджусь... так нуджую. – А далі додала: – Мені треба тільки вдягти іншу, не таку темну сукню.

І вийшла до своєї спальні. Незабаром вона стала знову на порозі – в напівжалобі, тонка, маленька, зваблива, в дуже простому сірому вбранні. Очевидно, у неї було одне вбрання для кладовища, а інше для міста.

По обіді виник хороший, щирий настрій. Вона випила шампанського, розвеселилась, розчервонілась, – і я знову вернувся з нею до неї.

Це приємне знайомство, що почалося серед могил, тривало тижнів зо три. Проте все на світі стомлює, надто жінки. Я покинув її під тим приводом, ніби конче маю виїхати в невідкладних справах. Я попросився з нею дуже великодушно, і вона мені була за це вельми вдячна. Довелось пообідати її завітати зараз же по приїзді. Здавалось, вона й справді трохи полюбила мене.

Сомерсет Моем: майстер психологічної прози і драматургії

Вільям Сомерсет Моєм (25.01.1874, Париж – 16.12.1965, Сен-Жан-Кап-Ферра поблизу Ніцци, Франція) англійський прозаїк, драматург, літературний критик.

Серед найвідоміших його п'єс «Леді Фредерік» (1907), «Хліби і риби» (1911), «Коло» (1921), «Шепі» (1933). Щодо оповідань, то Моєм насичив твори глибоким психологізмом, вони вирізнялися несподіваною, часто трагічною кінцівкою. Він написав у 1915 році роман «Тягар пристрастей людських», багато в чому автобіографічний. У 1919 році наступним став роман «Місяць і мідяки», про відомого художника Поля Гогена. Далі були написані романи «Візерунковий покрив» (1925), «Пряники і ель» (1930).

1928 року вийшла його збірка «Ешенден, або Британський агент», що містила оповідання про секретного агента, який виконує завдання британської розвідки. Прототипом героя став сам письменник, якому також довелося виконувати таємні місії на дипломатичній службі.

Останнім з його великих романів став «На вістрі бритви» (1944). Після цього письменник віддавав перевагу малій прозі, продовжуючи писати оповідання до 1962 року.

Докладна розповідь про письменника і цитати з його творів – у № 17 нашої газети.

А зараз – фрагменти з книги Моєма «Підводячи підсумки». Це автобіографічні замітки, роздуми про літературу, мистецтво, загалом життя.

* * *

Я пишу цю книгу, щоб витрясти з голови деякі думки, які щось надто міцно в ній застрягли і бентежать мій спокій. Я не прагну когось переконувати. У мене нема педагогічних нахилів, і коли я щось знаю, не відчуваю потреби поділитися своїми знаннями. Мені більш-менш однаково, чи згодні зі мною інші. Звичайно, я вважаю, що я – правий, інакше б не думав так, як думаю, – а вони не праві, але їх неправота мене мало хвилює. Не хвилююсь я і тоді, коли виявляється, що моє судження йде врозріз з судженням більшості. Я деякою мірою довіряю моєму інстинкту.

Читач може погоджуватися чи не погоджуватися зі мною. Якщо у нього вистачить терпіння дочитати книгу до кінця, він побачить, що з певністю я стверджую лише одне: у світі є дуже мало такого, що можна стверджувати з певністю.

Але у досконалості є одна вада: вона може набриднути.

Мені стільки потрібно було сказати, що я не міг дозволити собі розкоші марно тратити слова. Я хотів тільки лиш викладати факти. Я поставив собі недосяжну мету – взагалі не вживати прикметників. Мені здавалось, що якщо знайти правильне слово, можна обійтися без епітетів. Книга моя уявлялася у вигляді довгої телеграми, в якій задля економії опущені всі слова, які не є абсолютно необхідними для передачі смислу.

Більшість людей живуть від випадку до випадку – носять за волею вітру. Багатьох середовище, що оточувало їх з дитинства, і необхідність заробляти на життя змушують іти прямою дорогою, з якої не звернеш ні вправо, ні вліво. Їх програма нав'язана зовні, самим життям.

Щоразу, як я йшов південною стороною Пікаділлі, мені страшенно хотілося знати, що відбувається на північній. Це – безглузддя. Мить теперіш-

нього – це все, в чому ми можемо бути впевненими; як же не отримати з нього все можливе? Майбутнє в свою чергу стане сьогоденням і буде здаватися нам таким же нецікавим, як сьогодення здається зараз. Але такі здорові міркування мені не допомагають. Я не скаржуся на теперішнє, я просто сприймаю його. Воно – частина програми, але цікавить мене те, чого ще нема

Норма – це те, що зустрічається рідко. Норма – це ідеал.

Через вроджений егоїзм ми судимо про людей по тій їх стороні, що повернута до нас. Ми хочемо, щоб вони були такими-то і такими-то – для нас; і такими вони для нас і будуть, решта, що в них є, нам не потрібна і ми це ігноруємо.

Бо люди, як підмітив Поп, – що б вони не говорили, схвалюють чужу думку, лише якщо вона збігається з їхньою власною.

Я не хочу, щоб про мене думали краще, ніж я заслуговую. Нехай ті, кому я подобаюся, сприймають мене таки, як є, а решта не сприймають зовсім.

Зовсім не одне й те ж – говорити правду про себе і чути її від інших.

Лише через роки я зрозумів: у витворі мистецтва для мене важливе одне – як я сам ставлюся до нього.

Є щасливчики, які вміють набутти свободу всередині себе; я, не маючи їхньої духовної сили, знаходжу свободу в подорожах.

Він був веселий, чарівний, пустотливий і битком набитий чужими думками.

Я вже виявив, що гроші – це таке собі шосте чуття, без якого решта п'ять неповноцінні.

Оскільки люди цього не розуміли, мені залишилося лише одне – знизати плечами.

Я стомився від людської дурості, яка у звичайній розмові визнає багато такого, що велить засуджувати на сцені.

Вважається, що в житті люди говорять короткими або незакінченими фразами і не за правилами граматики.

Жінки пишуть романи, щоб не так нудно йшли місяці вагітності, нудьгуючі аристократи, звільнені з армії офіцери, цивільні службовці у відставці хапаються за перо, як за пляшку. Враження, що одну книгу може написати хто завгодно: але якщо мати на увазі гарну книгу, то це враження помилкове.

У письменницькій справі, як і загалом у житті, тільки ті звички гарні, які можна полатати, як тільки вони обертаються вам на шкоду.

Мені не пощастило в тому сенсі, що я всерйоз взявся за жанр оповідання, коли кращі письменники Англії й Америки підпали під вплив Чехова. Літературному світу не вистачає чуття пропорцій – коли він чимось захопиться, він схильний вважати це не модою, а непорушним законом. І ось склалася думка, що всяка небездарна людина, котра хоче писати оповідання, має писати, як Чехов. Кілька письменників створили собі ім'я тим, що пересаджували російську тугу, російський містицизм, російську нікчемність, російський відчай, російську безпомічність, російське безволля на ґрунт Суррею чи Мічигану, Брукліну чи Клепему.

Дуже корисно привчити себе незворушно вислуховувати і похвали, і лайку.

Стомлюєшся від людей, чия різносторонність надто одноманітна.

У більшості людей є не думки, погляди, в усякому разі не усвідомлені думки, а швидше неясне відчуття, всотане ними з суспільства, в якому вони живуть, і трішки видозмінене їх власним досвідом.

Класична середньовічна поезія Сходу

Китай

* * *

*Я тебе проводжала
До жовтої сумної коси.
Бачу, що в річці води недостатньо,
То нехай мої сльози
Наповнять її до країв.*

Корея

* * *

*Хай грім розрушить скель гряди,
Глухим народжений – не чує.
Хай сонце сяє в небесах,
Сліпонароджений не бачить.
Так, зрячі ми, в нас гострий слух,
І все ж ми – сліпоглухонімі.*

*Забув я пошесті і славу,
Багатство, знатний рід забув;
Забуті біди всі назавжди,
Тривоги, суєта життя;
Забутий навіть сам собою,
Не треба ж жадувати мене.*

*Старі болючі почуття
Утішить запах хризантем.
А ті печалі, що без назви,
Утішить чорний виноград.
Та вже коли срібляться скроні,
Утіхою нам тільки пісня.*

*Той Місяць, що дививсь на тебе,
Я теж побачить захотіла.
Вікно на схід я відчинила
І стала так чекать той Місяць.
Та сльози полились з очей,
І вже в тумані Місяць той.*

*Слово напишу я – і заплачу,
Напишу і друге і зітхну,
Ніби не листа пишу – малюю
І сльозами розчиняю тушу.
Люба, ти пробач за цей малюнок,
З горем в серці я тобі писав.*

*І сьогодні стемніє,
А стемніє – на ранок світає,
А світає – коханий піде,
А піде – й не повернеться він,
Не повернеться – то горюватиму,
Горюватиму – то й захворію,
А захворію – видно, не встану.
А як знаєш зарані про це –
чи не краще піти тоді спати?*

Японія

*Якби знала, що коханий мій
Прийде до мене,
Повсюди у моїм саду,
Укритім лиш зів'ялою травою,
Розсипала б я перли дорогі.*

*Ось і час надійшов
Вже додому вертатись,
Та в далекій столиці
Чий же буде рукав
Як подушка духмяна?*

*О, зустрічі ці
Тільки в снах з тобою –
Як серцю важко...
Прокинешся – шукаєш,
Думаєш, ти поряд,
І бачиш, що тебе нема.*

*І навіть у обмані
Завжди доля правди!
І, мабуть, ти, кохана моя,
Насправді, й не кохаючи мене,
Можливо, все ж
Хоч трошки та кохаєш?*

*Обірване коріння
Плаваючої, плакучої трави...
Так і я безпритульна!
З легкою душею плістиму течією,
Лиш тільки-но почую: «Пливи!»*

*Думала все про нього
І ненароком у сон провалилась
І тоді там зустріла його.
О, збагнути б, що це лише сон –
То хіба я б тоді прокидалась?!*

Гі де Мопассан

Могильниці

8

Я вдався до інших жінок, до нових пестошів, – і з місяць у мене ні разу не виникало непереможного бажання зустрітися з своєю могильною коханкою. Проте я не забув її... Спогад про неї вабив мене, як таємниця, як психологічна загадка, як одне з тих питань, котрі ми не можемо розв'язати і через те мучимось.

Не знаю чому саме мені спало одного дня на думку, що я побачу її знову на Монмартр-

ському кладовищі, – і я рушив туди.

Довго ходив я там, не зустрічаючи нікого, крім звичних відвідувачів таких місць, – людей, що не всі ще зв'язки порвали з своїм небіжчиком. Біля могили вбитого в Тонкіні капітана ніхто тепер не тужив, не було на її мармурі ні квітів, ні вінків.

Та як же вразило мене, коли, заглянувши до другого кварталу цього величезного міста мерців, я помітив раптом у вузь-

кій вулиці, утвореній хрестами, чоловіка та жінку, що йшли навпроти мене, в глибокій жалобі. О диво! Вони наблизилась – і я впізнав ту жінку. То була вона!

Вона мене помітила, почервоніла і, коли я переходив їй дорогу, злегенька навіть торкнувшись її одягу, потаємним, ледве помітним знаком попросила: «Не пізнавайте мене!» Та в тому ж таки знакові можна було прочитати: «Завітай коли небудь до, мене, милий!»

Чоловік був гарно, навіть елегантно вбраний, статечний, з орденом Почесного легіону, років так близько п'ятдесяти.

І він її підтримував, ведучи з кладовища, як колись робив те я.

Я пішов уражений, сам себе питаючи, що то, власне, я ба-

чив, до якої, власне, категорії має належати ця могильна мисливиця. Чи це просто собі повія, що вигадала новий спосіб – ловити серед могил засмучених чоловіків, які приходять сюди оплакувати своїх жінок або коханок з неостиглими ще спогадами про обійми й пестоші? І чи одна вона, чи багато їх отаких? Чи це певна професія? Може, для них кладовище є тим, чим для інших тротуар? Могильниці! А може, це тільки в неї виникла ота знаменита ідея, повна філософської глибини, використовувати жалі за вмерлим коханням, що збуджуються в цьому сумно урочистому місці?

І ще хотів би я знати: чиєю вдовою була вона на той день?

Ярослав Гашек (30. 04.1883, Прага – 3.01.1923, Липнице-над-Сазавою) – чеський письменник. Автор одного з шедеврів європейської літератури ХХ століття – роману «Пригоди бравого вояка Швейка», блискучої сатири на Австро-Угорську імперію, в складі якої була і рідна письменникова Чехія.

Від 1903 р. починає жити винятково з літературної праці.

Ним була написана велика кількість гумористичних оповідань і фейлетонів, що друкувалися в періодичній пресі.

Коли вибухнула світова війна, Гашека мобілізували до 91-го Будейовицького піхотного полку, якому судилася безсмертна слава, бо саме з цим полком пов'язані всі подвиги Швейка.

У червні 1915 р. Гашек вирушив на фронт до Галичини, а у вересні добровільно здався в російський полон. Дізнавшись, що в російській армії існують чеські військові частини, утворені з чеських колоністів, виявив бажання увійти до їх складу, навіть організував із полонених батальйон добровольців. Брав участь у роботі «Спільки чесько-словацьких товариств». На першому плані в Гашека – пропаганда збройної боротьби проти Австро-Угорської монархії, створення військових легіонів для національного визволення чехів і словаків.

У листопаді 1920 р. Гашек повернувся на батьківщину. Знову почався період випадкових літературних заробітків і божемного життя.

Саме тепер Гашек почав працювати над своїм найвидатнішим твором – «Пригоди бравого вояка Швейка». Перший том був закінчений у серпні 1921 р. Тим часом здоров'я Гашека все більше слабшало. Навесні 1922 р. у Липниці він купив невеликий будиночок, де й працював далі над твором. Роман мав великий успіх. Але сил ставало все менш. 3 січня 1923 р. Ярослава Гашека не стало.

В нашій газеті надруковано оповідання Гашека в номерах 4, 9, 14. Ось ще одне.

– Ні, ні, в жодному разі, мій юний друже, – сказав банкір Вільямі, звертаючись до молодого чоловіка, який сидів навпроти, задержавши ноги на спинку стільця. – Ніколи, пане Чейвін! Вислухайте мене уважно і спробуйте чогось навчитися.

Ви просите руки моєї дочки Лотти. Вам, мабуть, хотілося б стати моїм зятем. Ви сподіваєтеся зрештою отримати спадок. Хвилиною раніше на моє запитання, чи є у вас статки, ви відповіли, що ви бідний і отримуєте лише двісті доларів доходу.

Містер Вільямі поклав ноги на стіл, за яким сидів, і продовжував:

– Ви можете сказати, що в мене колись не було і двохсот. Не заперечую, але смію вас запевнити, що у ваші роки я мав уже кругленький капітал. І це тільки тому, що у мене була голова на плечах, а у вас її нема. Ага, ви крутитеся в кріслі?! Раджу вам не гарячкувати: слуга у нас здоровенний негр. Вислухайте мене уважно і намотайте собі на вус!

ли жодної церкви. Незабаром товариство змушене було оголосити себе банкрутом. Це сталося через тиждень після того, як я обміняв знецінені акції на партію шкур, ціни на які тоді швидко зростали. Заснований мною шкіряний завод приніс мені ціле багатство. І це все через те, що продав я за готівку, а купував у кредит.

Розмістивши свій капітал у кількох канадських банках, я оголосив себе неспроможним боржником. Був заарештований, але на слідстві плів таку нісенітницю, що експерти визнали мене душевно хворим. Присяжні не лише винесли мені виправдальний вирок, а й організували в залі суду збирання грошей на мою користь. Їх цілком вистачило, щоб дістатися до Канади, де зберігалися мої заощадження. У бруклінського мільйонера Гамельста я викрав дочку і відвіз її до Сан-Франциско. Він змушений був погодитися на наш шлюб, бо я пригрозив, що не відпущу її доти, доки не зможу дати в газети сен-

– Зрештою, останнє запитання: скільки у вас із собою грошей?

– Сорок шість доларів.

– Гаразд, я розмовляю з вами більше тридцяти хвилин. Ви хотіли дізнатись, як роблять гроші. Так ось, із вас тридцять доларів: по долару за хвилину.

– Але дозвольте, містере Вільямі... – заперечив молодик.

– Жодних «дозвольте», – з посмішкою промовив банкір, дивлячись на циферблат. – З вас належить тридцять один долар: минула ще одна хвилина.

Коли здивований Чейвін сплатив необхідне, містер Вільямі попросив:

– А тепер будьте ласкаві залишити мій будинок, або я накажу вас вивести.

– А ваша дочка? – уже у дверях спитав молодик.

– Дурню вона не дістанеться, – спокійно відповів містер Вільямі.

– Гарний був би в мене зятьок! – сказав пан Вільямі дочці, коли Чейвін пішов. – Цей твій коханий рідкісний дурень. І ніколи не порозумнішає.

Цікаве про письменників

Вільям Шекспір (1564 – 1616)

Як стати Шекспіром

До Шекспіра прийшов юнак і запитав, що йому треба робити, щоб бути таким, як Шекспір.

Письменник відповів:

– Я хотів бути богом, а став тільки Шекспіром. Ким же будеш ти, якщо мрієш стати лише мною?

Вольтер (1694 – 1778)

Королів багато

За своє вільнодумство Вольтер накликав на себе невдоволення уряду і кілька разів змушений був виїздити з Франції в сусідні країни.

1750 року на запрошення короля Фрідріха II він поїхав до Пруссії. Якось, катаючись на човні з Фрідріхом II, Вольтер помітив, що крізь щілину набирається вода, і вистрибнув на берег. Король залишився в човні і глузливо запитав:

– Ви так боїтеся за своє життя?
– Звичайно, – відповів Вольтер.
– Королів багато, а Вольтер один.

Небезпечна біографія

Вольтера запитали, чому він не напише біографію свого короля.

– Ні за яких обставин, – пояснив філософ. – Це найвірніший засіб втратити королівську пенсію.

Усе відносно

Хтось зауважив Вольтерові:

– Чи не занадто високо ви самі себе цінуєте?

– Звичайно, високо, – відповів Вольтер, – але лише тоді, коли порівнюю себе з деякими іншими людьми. Коли ж я порівнюю себе з самим собою, моя оцінка дуже низька!

Й.-В. Гете (1749 – 1832)

Чи присвячувати книжки?

Наполеон умовляв Гете присвятити який-небудь твір російському цареві Олександрові.

– Сір, – відповів Гете, – я нікому не присвячую своїх книжок, аби потім не жалкувати.

Наполеон заперечив:

– Великі письменники часів Людовіка XIV думали інакше.

– Справді, – погодився Гете, – але ви, ваша величність, не будете заперечувати, що їм з цього приводу неодноразово доводилося жалкувати.

П.-Ж. Беранже (1780 – 1857)

Спокуса

Цензору, який не давав дозволу друкувати пісні Беранже, поет сказав:

– Тоді я надрукую їх у Голландії під назвою: «Пісні, не пропущені моїм цензором».

Ось тут цензор не витримав:

– Розраховую на один примірник!

В чому багатство

Знаючи, як бідує Беранже, паризький банкір Лаффіт запропонував йому місце у своїй конторі. Але поет відмовився від спокусливої пропозиції, бо не хотів бути залежним від багатія.

А знайомим з цього приводу сказав:

– Багатство в тім, коли у тебе мало потреб і багато друзів.

Ярослав ГАШЕК

Приклад із життя

Американська гумореска

Шістнадцять років я прийшов до свого дядька в Небраску. Гроші мені потрібні були дозарізу, і я вмовив родича, щоб негра, якого так чи інакше мали лічувати, стратили на його землі.

З чорношкірим розправилися на ділянці дядька. Усі бажаючі подивитись мали заплатити за вхід, бо місце страти ми обнесли парканом. Виручку збирав я, і як тільки чоловік був повішений, я благополучно зник, прихопивши всі гроші.

Повішений приніс мені щастя. Я купив земельну ділянку на Півночі і поширив чутку, що, перекопуючи її, знайшов золото. Пізніше ділянку було дуже вигідно продано, а гроші покладено до банку.

Навряд чи варто згадувати, що потім один із обдурених стріляв у мене, але його куля, що роздробила мені зап'ястя правої руки, принесла мені майже дві тисячі доларів – як відшкодування за каліцтво.

Одужавши, я на всі свої заощадження купив акції благодійного товариства зі зведення храмів на території, населеній індіанцями. Ми видавали почесні дипломи вартістю сто доларів, але не збудува-

саційне повідомлення, на кшталт: «Дочка містера Гамельста – мати незаконно-народженої дитини».

Бачите, пане Чейвін, яким я був у ваші роки, а ви все ще не зробили нічого, що дозволило б мені сказати: ось цілком розумна молода людина!

Ви кажете, що врятували життя моєї дочки, коли вона, катаючись у човні, впала в море? Прекрасно, але я не бачу, щоб для вас це мало практичний сенс, адже, здається, ви безнадійно зіпсували свої нові штіблети?

Що ж до ваших почуттів до моєї доньки, то я не розумію, чому я повинен платити за них зі своєї кишені, тим більше «зятю», у якого уяви немає ні на гріш.

Ну ось, ви знову крутитеся в кріслі. Будь ласка, заспокойтеся і дайте відповідь мені, поклавши руку на серце: зробили ви хоч раз у житті щось путнє?

– Жодного разу.

– Ви багаті?

– На жаль!

– І ви просите руки моєї доньки?

– Так.

– Вона любить вас?

– Так.

– Значить, – обережно спитала Лотта, – він не має надії стати моїм чоловіком?

– За теперішніх обставин це зовсім виключено, – категорично заявив містер Вільямі.

І розповів тепер уже дочці історію лічкування негра на землі його дядька, також про свою велику сварку з мільйонером Гамельстом і додав:

– Я повідомив своєму знайомому чимало повчального.

Наступного дня Вільямі поїхав у справах. Через тиждень він повернувся і знайшов на своєму письмовому столі записку наступного змісту:

«Шановний містере Вільямі! Сердечно дякую за пораду, яку ви дали мені минулого тижня. Ваш приклад так надихнув мене, що я разом з вашою дочкою поїхав до Канади, захопивши з вашого сейфа всі гроші та цінні папери. З повагою – Ваш Чейвін».

А нижче стояло: «Дорогий татку! Просимо твого благословення і разом повідомляємо, що ми не змогли знайти ключа від сейфа і підірвали його нітрогліцерином.

Цілую, Лотта».

Лілія ЧЕРНЕНКО

Лілія Бондаревич-Черненко – білоруська письменниця, родом з Білорусі. Вже не одне десятиліття мешкає в Прилуках. Педагог, поетеса, прозаїк. Авторка багатьох книг, лауреатка літературних премій. Пише білоруською, російською, українською мовами. Член Спілок письменників України і Білорусі. Це нові вірші авторки рідною мовою. На жаль, недавно сумна вість прийшла до пані Лілії: смерть мами. В такій тепер далекій і відірваній від нас Білорусі.

Маме

У саламяным зрабным капялюшы
На фота мамачка стаіць мая.
Каб вобраз сонечны мне
не парушыць,
Пяшчотна фота я да рук узяла.

Зусім на фота мама маладая,
Шчаслівая – ні гора, ні бяды...
Такой я маму нават і не знаю –
Скарэй з цяжарам клопатаў, журбы.

Жыве далёка, нават – за граніцай.
Там – буслы, верас, сівайна бяроз...
Што маме доўгай ноччу недзе
сніцца?
Хай хоць бы вецер вестачку прынёс!

За маму сэрца і баліць, і тужыць –
Так не хапае мне яе цяпла!
...Нядаўна у прыгожым
зрабным капялюшы
Такой жа маладой і я была.

Жалейка

Што боль і шчасце?
Майго астрога

Вы не чапайце,
Ідзіце з Богам.

Агонь начлежны
Мяне пакліча
У свет бязмежны,
Дзе птах курльча,

Дзе пыл гасцінца,
Як пудра клейкі,
Дзе мама сніцца
Пад плач жалейкі,

Дзе прывід шчасця
Уцячэ ў завулак.
Крыжоў расцяці,
Дарожны клунак.

Усе потым будзе
(жыццё, як песня):
Цымбалы й бубен,
Зязюля ў лесе,

І пах настурцый
Пад роднай хатай,
Куды заўсёды
Вярнуцца варта...

* * *

Ця сукня, мов ріка.
Благословенне русло.
І шепоту твого блаженні береги,
Були твої уста як музика загула,
Текла собі ріка у вечір всеблагий

Зникала течія нечутними шовками,
Оголюючи ден небачені скарби...
Я пізнавав ту ніч... Й ріку між
берегами...
І молоду тебе так голодно любив

Пливли кудись часи
неповтоленним шалом,
Ти піднімала нас в простори
сьомих неб,
Здрігалася і знов на ложе опускала
Вознесену себе і спраглого мене...

І зорі із небес всміхалися осідло,
Від подиву твого світилися трава,
Влягалась течія і осідало світло
В півдотик наших тіл
й немовлені слова...

* * *

Ще так ніхто нікого не любив
Була любов як найсвятіша притча, й
Буе світ навколо вами молодий
І я у нім як відчайдушний відчай...

І ви були на всі світи одна
Й на всі часи ви теж були одною,
Зима і літо, осінь голосна,
І ніч, і день – усе було весною.

І не було нічого, крім весни,
Бо окрім вас там не було нікого...
Світилось небо проблизком ясным,
Таким незримим,
як присутність Бога, ...

Усе навколо ви і тільки ви...
А поза вами вичахлі марноти...
Зелені хвилі музики й трави
І ваш такий податливий супротив...

Я вас люблю неспокоєм грози
Німими аж безмовними словами
Я вас люблю...Кладу за образи,
І сам стаю гріхом і молитвами...

16. 02. 2024

Івано-Франківськ

Ніна ТКАЧЕНКО

Я така доросла, що аж сива,
що аж сива стала, моя доню!
Хоч печалі зайві і відгоню,
та вони хлюпочуть, наче злива.

Ти ж ще юна – ні боргів, ні плати,
райдуга-веселка над тобою.
А що болі і твої я гою,
моя доню, нащо тобі знати?

Я сльозу, не стримавши, ковтаю –
злизую із губ, немов цукерку.
Й дивиться на мене із люстерка
жінка, що втекла колись із раю

Наталка ФУРСА

Любиш – не любиш, віриш – не віриш,
жалю без міри, яд у жалі, –
в усіх випадках пиши вірші,
дівчинко з очима, повними слів.

Коливо мокре на весільнім хлібі,
крук на каліні, ангел у сні, –
в усіх випадках співай до хрипу,
жінко із голосом крихким, як сніг.

Вёсны зігріють сніги – і в літо
русла проб'ють і постелять шлях...
В усіх випадках висій квіти,
мамо із серцем, що вже земля.

Микола БУДЛЯНСЬКИЙ

Відомий чернігівський поет і журналіст Микола Будлянський, автор багатьох книг поезії, прози, красназства, недавно відзначив 70-річчя. Вірші його не раз друкувалися у нашій газеті, а також в обласній газеті «Світ-інфо». У грудні Микола Будлянський видає свою нову книгу поезій «На рушниках натомлених вітрів». Представлення її він зробив 28 грудня у обласній бібліотеці ім. Софії та Олександра Русових. А ще одне представлення – 10 лютого в Музеї Коцюбинського на проєкті «Суботи у Коцюбинського». Найкращі вітання поетові і журналістові з ювілеєм і виходом нової книги!

Вісники весни

Вже дні ростуть і сплять
все менше ночі,
Снігів мо'я меня, та і ті руді.
Бо вже звабливо котики муркочуть,
Розгойдуючи верби молоді.

Береза соком йде до неба спішно,
Тепло прибуде – вдарить джерелом.
І горобець цвірінкає на вишні
Так весело, що чуть на все село.

Вже скоро розвесніється доокіл,
На крила стануть спогади й вітри.
І заплететься в дні мої неспокій
Із весен тих, в яких була і ти.

Ті карі зорі й ще каріші очі,
В яких щасливо сяяла любов.
І знов на вербах котики муркочуть,
В березах знов нуртує біла кров.

Гніздо давно веселиками марить,
Та й березень додому поспіша.
Святкове небо у краватці хмари
Синіє так, аж світиться душа.

02. 02. 2024

* * *

Балансую між ВЧОРА і ЗАВТРА –
бліцтурнір, що не має кінця.
Безпритульна погасла ватра
бронювати прийшла місця.

Безголів'я моє, безбережжя,
безоглядне некаяття!
...Богородице Діво, то де ж я
безпричинно програла Життя?

* * *

Біля розбитого
вікна
так легко думати
про вчора,
коли душа була
не хвора
і сонце аж торкалось
дна!
Біля розбитого
вікна
я видивляюсь ранні
зорі,
утаємничено-прозорі,
і забуваю,
що одна...
Біля розбитого
вікна.

* * *

На вершині болю – завірюха,
так гуде, висвистує доквуж.

Бог ліпить онуків з молодого праху
і в чари старі налива вина...
В усіх випадках не сходь зі шляху,
бабо, упевнена й кам'яна.

10–11. 09. 2023

* * *

Все віддала, що звершено:
довгі дороги злітні.
Легшаю, легшаю, легшаю...
КрИльми тріпоче віття.

Стали чужими й Божими
як осінні й літні...
Тоншає, тоншає, тоншає
навіть хребет на вітрі.

Венуся, налита зливами.
Вклякну, на сніг обперта...
Мертві стають щасливими,
щасні – не вміють мерти.

Горе уродить горами.
Сльози стечуть під дена...
Коренем, коренем, коренем
припнута і спасена.

30. 10. 2023 – 25. 01. 2024

Ти її, всевидящу, послухай,
а думок моїх – о ні! – не руш.

На вершині болю не світало:
ніч предовага, темінно-німа...
Як мені тебе не вистачало
і яка тепер в мені тюрма!

На вершині болю зупинюся,
стану перед ним лицем в лице.
Не його – сама себе боюся,
тільки не здогадуєш про це.

* * *

А може, не варто цей дім покидати?
Який не який – все ж прихисток для тіла.
Я, ніби метелик, на світло летіла,
та світло, зламавшись, упало за ґрати.

А може, це доля зреклася польоту –
натруджені крила сплела в перевесла?
Я вмерла учора, сьогодні – воскресла!
І трапила знову в колишню суботу.

А може, це вітер усе переплутав,
підсунув несправжні карти-маршрути?
Як хочеться в світі коханою бути!
... Цвіте-доцвітає у призмку рута.

Прилуки

* * *

Текти по твоїх руках –
як віск по свічі – додолу,
і танути – як ріка,
що вийшла на суходолі.
І врешті згоріти – так,
щоб знову коротіло жити.
А потім гірчити смак –
мов кава, повільно спита.

На світлех твоїх губах
загусли брунатні плями...
Як швидко тече доба
у пам'яті чорну яму!..
І хай би за нею вслід...
І хай би усю, до гуші...
Горнятка такі малі,
а щастя таке вмируще...

Текти по твоїх руках,
зливатися в щось єдине –
і хай у чужих річках...
і хай у тісних хвилинах...
Й забути уже навік
ту істину, всім відому,
що Бог, сотворивши світ,
самотнім лишився в ньому.

17. 02. 2024

Ромодан, Полтавщина

Богдан ТОМЕНЧУК

* * *

Все, що нажив – клади на бочку.
І вже ні може, ні ачей.
І наче вишиту сорочку,
Знімаєш небо із плечей.

Дощами прану-перепрану,
Але втомилися й дощі.
І оголило небо рану
На мускулистому плечі.

Такі часи. Комусь так треба.
Тебе пече – нехай пече.
Але кому віддати небо,
Пошите на твоє плече?..

Збірка «Дві джеви» (2019)

* * *

Ти не забудь мене ніколи і ніде.
Такий, як є. Ще кращій, аніж сниться.
Кудись біжить собі лоша гніде,
Гримить громів небесна колісниця.

І перший дощ немов навипиньки йде.
Твоя рука торкається печалей,
Цілунок перший...Пам'ятаєш, де?
І людські очі...Як вони дістали...

Але ми є, були й будемо ще...
Хоч я молю вже вкотре пам'ятати,
Коли піду навипиньки за дощем
Помежи краплі, спогади і дати.

А ти молися, клич мене у сон,
Цілуй дощі на склі холодних вікон,
Себе впізнавши в обрисах ікон –
Бо я таку тебе з усіх віків накликав...

(Збірка «Жінка з одного вірша»)

Гніздо зігріється крилом,
Всміхнеться тиша.

Уже не та, з зимових днів, –
Дзвінка, жадана.
Як мій Чернігів заяснів,
Дихнув тюльпанно.

І серце знову юний щем
До болю тише.
Ти повернися хоч дощем
Із тої пісні,

Що розлетілась по літах
За дальні межі.
Тепер, як вітер у житах,
Шукаю стежку.

Весняну стежку мою
До тебе, рідна.
Уже брунькується «люблю»
Й летить у квітень

Пора лелечих клекотинь,
Бузків замрія...
Із неба крапле тепла синь
І душу гріє.

04 – 06. 02. 2024

Любов ПОНОМАРЕНКО

Півцарства за сльозу

– Без цукру, – поспіхом відказала вона.

Він вийшов на кухню, довго й нервово чиркав сирими сірниками, доки запалив газ. Потім перекопирсав у тумбочці всякий мотлох, шукаючи другу склянку.

Вона тим часом вийняла люстерко-пудреницю і щедро мастила губи золотавим перламутром, перекупленим із десятих рук за божевільну ціну. «Хі-хі», – подумав він і підбив долонею окуляри.

Стіл, за яким сиділи, був такий маленький, що він упізнав її парфуми «Рижская сирень», чистий просяний чубчик і руки з горішками-нігтикиами. Потім помітив дві стривожені зморшки біля рота і хворобливу смужку над бровами. «Недаремно ти хоробришся і пакуєшся під дівчинку», – подумав, але вже якось не так.

Вона водила поглядом по його спортивній куртці далеко не першої свіжості, тій самій куртці, яку вирвали вдвох у «Культтоварах» далекого весняного ранку.

– Звиняй, тістечка вивелись.

– На чомусь розтратився?

– Таж костюм до одруження справив. Дві зарплати вгепав. Не віриш? Одчини гардероб.

– Чудний. А на наше весілля,

пам'ятаєш? Позичили тобі костюм, а мені сукню в прокаті взяли. І обійшлося.

– Тож колись. Тепер я хочу, щоб усе було довговічним.

Надворі все ще не темніло.

– Хочеш вина?

– Ні. Не заставляй газетами вікон. Сумно, мов забинтовані хворі. Ну, я піду. Ну, я піду?

– Вже?

Вони підвелися, ледь переступаючи затерпими ногами. Спробуй за таким столом не торкатися колінами.

Раптом стало так темно, мов завалилася десь гора і засипала вікна. І коли вона вийшла, він довго чув її підбори на сходах.

Нижче.

Нижче.

І навіть на мокрому асфальті, на підніжках тролейбусів, у ліфті її будинку і біля її квартири. Тоді він зрозумів, у чому справа – двері кімнати були відчинені. Схопився, грюкнув ними щосили. Упав на виснажену подушку, зарився в потворну ковдру, але кроки не стихли.

Ніби вилетіло з дверей вічко і котиться вниз.

м. Гребінка. Полтавщина

Ніна ГОРБАНЬ

Джміль

справжньою віддушиною. Найдивовижніше відбувалось саме тоді, коли вона заходила між квітів. Вони, мабуть, також вважали її квіткою: якось дивно вихилились, торкалися ніг, подоли сукні, як тільки-но вона ступала на стежечку своєї маленької квіткової країни.

У цій країні найголовнішим був джміль. Диво, але він з'являвся тільки біля Людочки! Він летів попереду, ніби попереджаючи квіткове товариство: розступіться, панна квітів іде. А потім так знахавнів, що почав зустрічати Людочку з роботи біля хвірточки, залітати на кухню. Після того, як дорослі діти уже роз'їхались і внуків привозили рідко, джміль став маленькою частинкою їхнього сімейства. Людочка розмовляла з ним, розповідала про свої мрії, а інколи, коли брала в руки музичний інструмент, здається, навіть грала для нього, згадуючи щось далеке і сокровенне. Художник аж трохи ревнував: ота уїдлива комаха краде хвилини щастя з ЙОГО Людочкою...

Вона померла раптово. Наш художник також «помер», але продовжував ходити тими ж стежками, якими ходила ВОНА, пити чай, який любила ВОНА, купляти серветки, які подобались їй.

Найнестерпнішим став той момент, коли художник зайшов до кімнати і побачив, що на написаному ним портреті Людочки сидить джміль. Справжня чоловіча лють прокинулася раптово і доходила до абсурдної агресії. Тільки убити, знищити, витерти з пам'яті і навіть не допускати у сни – такі думки опанували розлюченим чоловіком. Він бігав по кімнаті, кричав, проклинав, благав, плакав... і джміль десь зник.

Він не прилітав днів зо два. Наш художник, заспокоївшись, вирішив сходити до Людочки розповісти про свою «дуель».

Прийшовши на цвинтар, у стаканчику, який ставлять на могилку, художник побачив мертвого джмеля.

Не знаю, які почуття оволоділи ним, але він прикопав джмеля біля могилки Людочки, похоронивши ще раз частинку свого життя.

Тепер він приходив до бібліотекарки Люди і розповідав свою історію окремими епізодами, якимись емоційними спалахами пам'яті і проживав ще раз своє щастя – любити її.

У бібліотеці зробили виставку картин. Це були портрети білявки із витонченими рисами обличчя, дивовижно красивими очима і спокійним поглядом. На більшості полотен жінка була у світлому легенькому вбранні, чомусь схожою на ангела. На одній із робіт вона була із букетом квітів, де між пелюстками сховався волохатий красень джміль.

* * *

Саме учора, 14 січня, цьому художнику життя вивело 92.

15. 01. 2023
Прилуки

Микола БУДЛЯНСЬКИЙ

Калина

ту квасить чи хліб-калиновик пече.

Уже не вперше, а як став з Валериком Дубиком по гриби ходити, приношу з лісу повну торбу калинових грон. До Покрови, хоч ягоди вже червоні, не ламаю.

– Це соком не налилися, – каже ненька.

На межовій калині зі свого боку ламає грона баба Домаха, з нашого – мати чи моя бабуся Настя. На верхечку обов'язково залишають кілька кетягів. То зимовим пташкам. Шкода, що соловейко відлітає за далекі моря, а то б і він поласував ягодами. Пригадую бабині слова: «Хочеш слухати солов'я, посади калину».

Кущі ягід, може, на кожному третьому городі, а соловейко у нас літує. Неподалік сажалка у вербах і верболозах, трохи далі береза і дубок, мій одноліток. Затишно тут співучій пташці.

– Колись, як я ще дівчача була, – пригадує бабуся, – калинові кущі коло хат росли. Люди вірили: калина мир і спокій сім'ї береже, щастя приносить. Ми вінки плели, прикрашали їх білими квіточками калини. У нас за хатою величезний кущ ріс. Та як не стало твого діда, зажурився, усох.

– Хіба кущі вмють журитися? – не вірячи, кривлюся.

– Ще й як журяться, – задумливо каже бабуся і п'ятірнею витирає на щоді сльозу.

Восени я приніс з лісу відколок з калинового куща. Посадили удвох з матір'ю. Як і просила бабуся, з сонячного боку хати, де і колись росла калина.

– Як приживеться, то через три весни перші квіточки викине, – прискіпливо оглядає бабуся деревце. І до моєї матері:

– Колись казали: любуйся калиною, коли цвіте, а сином, коли росте.

Коли я взимку сьорбанки схоплював чи кашлю, мати поїла калиновим відваром з кори і ягід. А бабуся з ягід кисіль варила. Сусідка, фельдшерка Харитонівна радила матері пити калинову настоянку, коли колючка в серце.

Давно вже віджили старі калинові кущі. Біля сажалки і в ліску нові посадив. Не завжди з них ягоди зриваю. Більше милуюся, коли цвітуть кущі й коли ягодами, схожими на маленькі сердечка, червоніють. Для мене калина – символ рідної хати. Певен, побачила б бабуся мій лісок з калиновими кущами, ні, не похвалила б. Але й не змовчала б:

– Увесь у діда пішов...

04. 02. 2020
Чернігів

Світлана КОРОБОВА, Петро АНТОНЕНКО

«Магія зимової весни»

Світлана Коробова (Прилуки) – педагог, авторка 15-ти книжок поезії, з них 5 – для дітей. Петро Антоненко (Чернігів) – журналіст, засновник і редактор обласних газети «Світ-інфо» і «Струна», видав 4 книги прози і поезії.

У грудні 2023 року в Чернігівському видавництві «Десна» вийшла перша їх спільна книжка «Інтим осінньої весни», поезії, написані у листопаді 2023 року. Крім поезій кожного з авторів окремо, творчим експериментом є заключний розділ – спільні вірші, де кожен писали обоє авторів.

В січні в цьому ж видавництві вийшла друга спільна книжка авторів – «Магія зимової весни», написана в основному в грудні. Тут вірші Світлани Коробової і коротка проза Петра Антоненка. Ці новелки надруковані в № 23 нашої газети.

Друкуємо першу частину книжки – поезії Світлани Коробової. А також три вірші співавтора, додані до його прози.

Я – кохання

Я – кохання. Я – твоє останнє.
А тобі не віриться. Дарма!
Може, я й сніжинка, та реальна,
Лиш не дуй – розтану і сама,

Якщо схочеш. А якщо не схочеш,
Я в твої уляжуся сніги,
Упаду зорею тобі в очі,
Стану всім, що бачиш навкруги.

Буду ближнім, а захочеш – дальнім,
Тільки ти у даль оту дивись.
Я – кохання. Я – твоє останнє,
Вимріяна, вистраждана вись.

Найважливіше

Тобі погано? Я тебе утішу.
А радісно – у себе увіллю.
Біда? Я поряд. Зроду не залишу,
Бо я люблю. Я так тебе люблю!

Здуваю і пилиночки з кохання,
Обожнюю, коли воно блищить.
У мене є одне палке бажання:
Продовжити на віки вічні мить,

Оцю омріяну, осяйну, дивовижну.
Про це я небеса святі молю.
Але із молитов найважливіша
Звучить в мені: «Я так тебе люблю...»

До себе

Я не люблю ці штучки – слюзи...
Та не зневоднилась душа,
Не охолота від морозів –
Взяла і випустила жаль

У крапельках таких солоних,
Що вниз стікають по щоках,
Й відразу човники долоней
Збирають їх, щоб по річках

Думок пустити. Тихий жаль
Проснувся чомусь до себе. Туга
Стягла, як шаль, ту сиву даль
Й мене – під бік: кажи, хай слуха,

Нехай прокручує життя...
Не кольорове – чорно-біле...
Які нестерпні відчуття!
Хоча б слізьми як-небудь зміло

Минулого противний смак.
Терпкий та ще й гіркий нестерпно.
Усе в моїм житті не так...
Іду в слюзах. Іду до себе...

Не відпускай...

Не відпускай мене, не відпускай.
Прошу, не говори усвід: так треба,
Бо я уже тримаюся за край
Й от-от впаду, зневірена, із неба

Кохання нашого. Утримає, чи ні? –
Укотре на сніжинці я гадаю
І мрію: нехай випаде мені
Те щастя, що ніяк не випадає

Як можу, так тримаюся за край
Любові, та знесилиються руки...
Не відпускай мене, не відпускай...
Сніжинка від кохання – до розлуки.

Всього одна...

Обманусь

Помилитись – всміхнутись і знову
Все залишити й далі піти
І вже більше не вірити слову,
Що уміє серця облести

З неймовірною легкістю? Можу!
Та не хочу – нехай обманусь
Й поживу хоч недовго хоросшим.
Так, водички живої нап'юся,

Щоб протриматись тут, в цьому світі.
Може, прийде омріяний час
Й будуть очі, серця говорити
Щось таке надважливе за нас.

Може прийде... Надія дитяча
Десь тепліє, занурена в щем...
Сліз немає, та я таки плачу,
Обійнявшись навіки з дощем.

Не така

Все не таке чомусь. І ця зима
Ну зовсім не така стоїть, як завше:
Насипле снігу – й з'їсть його сама,
А як нема, знов віялом покаже

Сюди. А я стою біля вікна.
Хоч знаю, чари ці не безкінечні.
Сюди-туди – і буду я одна
Збирати по крихті крихту з порожнечі.

Я знаю, та нічого не кажу,
Не зізнаюсь собі – в обмані граю
Й щасливу долю, хоч на жаль, чужу
На себе, наче сукню, приміряю ..

Та не така вона... Та не така...

Зібрала

Я була вже колись у твоєму житті,
А тепер повернулася у цьому
Мабуть, я... Мабуть, ти дуже-дуже хотів
Там з'явитись, у небі нічному:

Серед зір походити й, нарешті, знайти
Ту одну, щоб її долюбити.
Часто чула твій голос, не знала де ти,
І наміряла з іскор створити.

Назбирала їх стільки – в очах мерехтить,
Засліпили собою все небо.
Я хотіла зібрати це щастя за мить,
А зібрала за вічність до тебе...

Як я могла...

Мені давався час, а я його – в ніщо,
Хати, палаци, замки руйнувала,
Життя своє збирала в казна-що.
Усе було, та я його не мала.

А хтось же заздрило, дивлячись услід,
Мовляв, самодостатня і вродлива,
А я ішла не «до» – частіше «від».
Від себе. І про це не говорила.

Бо знала, що не зможе зрозуміть
Мене ніхто. Й сама не тямлю досі,
Як я могла життям своїм не жити
Й стояти в нього тільки на порозі.

А сніг летить...

Зимовий вечір. Мокрий сніг.
На привокзальній площі людно.
Здається, тут одна з доріг
По рейках тягнеться в майбутнє.

Вона минуле відрива
І потихеньку відповзає...
А я дивлюсь, напівжива,
Удаль й поволі замерзаю.

Як швидко відстань вироста,
Час відштовхнувши від перону...
А сніг летить. А сніг сіда.
А сніг обліплює вагони...

* * *

Згубив монету хтось – переступила.
Чужого я ніколи не візьму.
Але любов на всі табу забила.
Нехай належить бозна він кому,

Я заберу, якщо того захоче.
«Ох, безсоромна», – чується здаля.
А може я до чортиків жіночна?
А може зовсім я уже – не я?

Когось кохання в мене посадило
І та в мені кризь шкіру аж мигтить
Ще й каже: «Я до нього не люблю
Нікого... Ну от що мені робить?»

Любов

Я до нуля звела свій сором
І скинула із себе все,
Тож одіж закричала хором
З усіх кутків, що не спасе.

А що мене вже рятувати,
Коли завія дах зрива?
Ще трохи – і не буде хати...
Любов – це точно не слова.

* * *

Тремтіння в серці.
Я закохалась.
І про «минеться»
Не йдеться зараз.

Про «буде» й «буде»,
Про «більше» й «більше»!
«Що скажуть люди» –
Це їм залишимо.

Нехай говорять,
Кому не йдеться.
Нас в світі двоє
З єдиним серцем.

У місті Зима

Я у місті Зима. Вийшла з вулиці Снігу
І на площі Морозу спинилась на мить,
Ну для чого? Щоб очі спотворились в кригу?
Скільки брил того льоду в людині лежить!

Як замети – слова, наче ковзанки – долі,
Мов бурюльки, звисають з небес наші дні,
Завиває, мете – в душах снігу доволі.
Я спинилась, щоб хтось підсковзнувся
в мені.

І не хочу цього, проте ноги примерзли.
Я на площі Морозу стою льодяна,
Але знаю, що в комусь розтану і щезну...
А могла б просто жити ... у місті Весна.

Так буває

Не скачуя за осінню. У зимі
Пересидіти час намагаюся,
Він мені снігів на сто літ намів.
Тож до білого пригортаюся:

До безмовних стін, до віконних рам,
Чи до збитої з ніг сніжинки...
Збудувала у хаті зимовий храм
І живу в нім, гаряча жінка.

Що ж, буває так: не зійшлося.
Що поробиш: таки не склалось...
Хтось – в теплі. А мені – мороз,
Сніг та вітер в житті дістались...

Грудень 2023

Я по зорях тебе знайду

Я по зорях тебе знайду,
Як розквітне весняне небо.
Ну а поки що на льоду
Я пишу цей романс для тебе.

Ну а поки в снігах тону,
По сніжинці цей час збираю
У велику любов одну.
Я у зорях тебе шукаю.

Я вже вічність до щастя йду –
По дорогах чужих блукаю...
Я по зорях тебе знайду,
Я у зорях тебе впізнаю.

01. 01. 2024

Кажі

Я буду мовчки слухати – кажі,
Повторюй, скільки зможеш: «Я кохаю»
У кожну мене літеру впиши –
Я кращого письменника не знаю.

03. 01. 2024

Малюй мене яскравим олівцем
Душі своєї. В кольорі розмаю!
Нехай життя подивиться на це.
Я кращого художника не знаю.

Ліпи мене, мій скульпторе, ліпи!
Хай методом лиття чи карбування
Із нас обох єдине щось зроби
У техніці великого кохання...

Мете

Моя душа сповза у прохолоду,
Ще не зимову, й плаває у ній.
Але збива любов і непогоду
Й отримув нежданий сніговий.

Мете так сильно, гори насипає!
Хоч би з тобою ми це розгребли!
Невже любов й такою ще буває?
До чого її люди довели!

Сніжить і віє. А мені красиво!
Дощить і сіє. Хай! Щоб проросло!
А світить як! А гріє! Я щаслива!
Ти – дощ мій, сніг... І ти – моє тепло...

04. 01. 2024

Петро АНТОНЕНКО

Поезія світлої туги

* * *

На перехрестях тих доріг,
де ми так довго проблукали,
де сто разів розтанув сніг,
ми стільки ж літ себе шукали.

Не одне одного. Себе.
А це було отак непросто.
Хоч, наче, й небо голубе,
і не потрапили на острів.

Де так пустельно, і на нім
не докричався ні до кого.
Але і в натовпі густім
як нам знайти одне одного?

І так ніколи й не знайти,
не допоможе тут і небо,
якщо в тумані ті мости,
як не знайдеш самого себе.

* * *

Колись забудем одне одного?
А що тут, власне, забувати?
Ілюзії, стежки холодні,
придумані красиві дати?

Чи, може, музику щемливу,
чи нами творені слова?
Те, що нам двом здавалось дивом?
Що так хмеліла голова?

Забуто все? В імлі розтала
та недолюблена струна?
Чому ж мені так мало, мало
тебе, забута таїна?

* * *

Люблю себе. Це так чудово –
себе любити у світах,
у днях, таких щоранку нових,
у небі, де кружляє птах,

у шелестінні трав розкішних,
у плині талої води,
у поглядах, таких безгрішних,
у кроках тихої ходи,

у щемній музиці мовчання,
в небес магічній ворожбі,
у нагородженім чеканні.
Люблю себе. Люблю. В тобі.

31. 12. 2023

Літературні зустрічі

25 січня у Прилуцькій міській центральній бібліотеці ім. Любо-ві Забашти Світлана Коробова і Петро Антоненко зробили представлення своєї другої спільної книжки «Магія зимової весни». Поетеса читала свої вірші, співавтор виконав під гітару романси, написані ним на її вірші.

26 січня такі ж представлення автори зробили у двох коледжах Прилук – аграрному і медично-му.

У Мені, в публічній бібліотеці громади, 8 лютого пройшла творча зустріч з читачами засновника і редактора газети «Світ-інфо», а також обласної літературно-мистецької газети «Струна» Петра Антоненка. Гість розповів про обидві газети, загалом про інформаційний простір області і Чернігівщини. Потім представив свої чотири книги прози і поезії, більш докладно – нову книжку «Вечірнє танго», що вийшла торік у Чернігові. А далі представив дві нові книжки, написані спільно з поетесою з Прилук Світланною Коробовою. Це книжка «Інтим осінньої весни» та «Магія зимової весни». Також гість показав на екрані відеокліпи кількох романсів у своєму виконанні, музику яких написав на вірші співавторки і які увійшли до цих книжок.

Редактор подарував бібліотеці комплекти своїх газет, а також згадані книжки, видання інших авторів. Читачі також змогли придбати презентовані книжки.

* * *

9 лютого в Чернігівському Культурно-мистецькому центрі «Інтермеццо» (вул. Шевченка, 9), за сприяння розташованого тут просвітницького Гончаренко-центру, редактор нашої газети і поетеса з Прилук Світлана Коробова представили свою другу спільну книжку «Магія зимової весни». Першу спільну книжку «Інтим осінньої весни» вони представляли тут же в січні.

Автори читали свої твори з нової книжки. Редактор газети виконав кілька романсів, написаних ним на вірші співавторки. Всі учасники представлення отримали нову книжку в подарунок.

У представленні і обговоренні творчості авторів взяли участь письменники, журналісти, автори газет «Світ-інфо» і «Струна» Михайло Ткач, Валентина Громова, Володимир Фриз, Олександр Олійник, Лідія Кузьменко, Ірина Кулаковська, Людмила Зіневич.

10 лютого Світлана Коробова і Петро Антоненко зробили таке ж представлення книжки «Магія зимової весни» в Чернігівському Музеї Михайла Коцюбинського. На відновлених Музеєм і Спілкою письменників знаменитих свого часу літературно-мистецьких зустрічах «Суботи у Коцюбинського».

Незручна історія українського театру

Як шістдесятники та експериментатори 90-х підірвали офіційну радянську сцену

Альтернативний, експериментальний, незалежний, неформальний, андеграундний, студійний, аматорський – як його тільки не називали! Театр, що не вкладався у систему радянських та пострадянських державних сцен, спадок яких Україна не може здолати досі. Попри те, що вже 32 роки є незалежною.

Державні українські театри переповнені старими радянськими «кадрами», а їх репертуари і постановки досі тримаються в межах провінціалізму і фольклоризму, який українській культурі визначили в російській метрополії. Попри величезний попит на новий український театр, що демонструє публіка від початку повномасштабного вторгнення.

За умов здорового театрального процесу авангард стає рушієм змін та мейнстрімом. Але це не про наш театр. В Україні, за поодинокими виключеннями, повторюється абортівання процесів, які могли б зробити українську сцену самобутнім гравцем на міжнародній театральному арені і мистецтвом українських інтелектуальних еліт.

Складати відповідальність за це лише на агресивну імперську політику північного сусіда вже не випадає, хоча виток цього явища родом звідти. Державний театр та освіта залишається однією з найменш реформованих сфер суспільства. Чому він виявився настільки резистентним до багатьох соціальних змін та викликів? І які ідеї авангарду та досвіди варті того, щоб формувати наше майбутнє?

На це питання спеціально для УП Культура шукає відповідь дослідниця українського театру **Марія Ясинська**. Цей нарис присвячено пам'яті **Анатолія Черкова** – методолога, педагога, натхненника кількох поколінь українського альтернативного театру. Людині, яка органічно не могла вписатися у офіційний театрально світ і творила київське театрально підпілля – явище, про яке не видано жодного комплексного дослідження. **Анатолій Черков** пішов з життя наприкінці січня 2024 року.

«Коли у Москві стрижуть нігті – у Києві рубають руки»

Тривалий час після знищення у 30-х Леся Курбаса та його школи у рамках «офіційної» театральної радянської культури не вкладається майже все. Театр УРСР мав визначену партійну функцію – бути частиною загальної пропагандистської машини і нести у маси відповідні ідеї.

Енергію бунту український студійний театр набрав саме за радянських часів. Власне тоді навколо нього формується ореол середовища для вибраних, яке здатне акумулювати вільнодумство, інтелектуалізм та інструменти публічного вираження протесту. Де можливі ті речі, які на державній сцені чи у офіційних навчальних закладах УРСР були неможливі.

Парадоксальним чином розсадники вільнодумства часом народжувалися «під патронатом» самого комсомолу, який мав контролювати всю мистецьку та культурну діяльність – зокрема і роботу студій. Так **Клуб творчої молоді**, реєструють за ініціативою ЦК ЛКСМУ у 1960 році.

Колядники КТМ у Максима Рильського, зима 1959/1960 років.

Сімейний архів Л. Танюка і Н. Корнієко

КТМ – чи не найбільш успішний проект української «альтернативи», адже режиссура його засновника **Леся Танюка** вийшла далеко за межі коробки сцени. **Іван Дзюба, Ліна Костенко, Микола Вінграновський, Леонід Грабовський, Євген Сверстюк, Іван Світличний, Василь Симоненко, Олесь Бердник, Станіслав Тельнюк, Сергій Параджанов, Алла Горська, Віктор Зарецький, Опанас Заливаха, Людмила Семикіна, Галина Севрук, Галина Зубченко** – завдяки цій вибуховій концентрації українських мистецьких еліт Клуб природним чином мав той рівень мультидисциплінарності, про який сучасним мистецьким установам залишається лише мріяти.

Театральна секція КТМ була лише однією з п'яти. Ще були письменницька, художня, музична та кіносекція. Сам поділ на секції був умовним. Джазовий ансамбль, читання віршів на квартирах і у творчих майстернях художників, дебати, вечірки, перекладацька діяльність, вуличні маніфестації, музичні виступи, колядування, групові поїздки з метою вивчення занедбаних пам'яток української

спадщини, літературні вечори, вистави та політична активність... Діяльність КТМ блискучо швидко та різноманітно пронизує українське культурне життя, створюючи осередки у Львові, Харкові, Одесі та Дніпрі.

«Я назвала це першим творчим кластером, інноваційним по-справжньому: з генерацією нових ідей по побудові держави. Це не просто про творчість режисерів, художників, акторів. Ні, вони будували державу на засадах культури. Це був кластер, який, смію думати, заклад сценарій громадянського суспільства». (Неллі Корнієнко, мистецтвознавиця і дружина Леся Танюка.)

Якщо «експерименти» Курбаса закінчуються його розстрілом в урочищі Сандармох, «шістдесятники» не просто офіційно оголошили себе наступниками «Розстріляного відродження». Паралельно з мистецькою діяльністю КТМ веде діяльність політичну, розслідує та змушує владу оприлюднити заборонення жертв НКВД у Биківні. Це поховання першими відкривають **Леся Танюк, Алла Горська** та **Василь Симоненко**.

Леся Танюк і Неллі Корнієнко під час подорожі у Карпати, 1968 рік.

Сімейний архів Л. Танюка і Н. Корнієко

У репетиціях КТМ-івської студійної вистави молодого Танюка брав участь молодий **В'ячеслав Чорновіл**. «Я таких гадів топив у сімнадцятихому!» – шипів на Танюка під час навчання у київському театральному інституті директор інституту **Семен Ткаченко**.

Режисер **Леся Танюк** діяв і на офіційній сцені. Але радянська влада закрила усі три його українські вистави ще перед прем'єрою. Хоча квитки на деякі з них були розкуплені на 10 показів наперед. Від арешту, наказ про який вже вийшов, режисера врятувало запрошення до Москви, ініційоване впливовим російським драматургом **Сергієм Розовим**.

«Він був занадто тонким для цієї машини»

Інший герой нашого невеличкого нариса **Анатолій Черков** повертається до Києва після навчання і відкриває свою першу студію у 1977 році. Зв'язків з рухом шістдесятників Черков на мав. Проте, це саме той рік, коли було репресовано наймолодших шестидесятників – засновників Української Гельсінської Групи. Подія, що знаменувала оста-

Анатолій Черков на репетиції. Фото Олександра Петруленкова

точно закріплення в Україні застійної епохи Брежнєва.

Тим не менше, афіша його «Української Робітні» у переважно російськомовному Києві являв вишукану мандалу з українських та західних текстів: «На полі крові» та «Процання» **Лесі Українки**, «Тихого вечора» **Олександра Олеса**, «**Стефанік – Тичина**», «**Людський голос**» **Жана Кокто**, «**Вечір**» **Наталії Чечель**, «**Остання стрічка Краппа**» **Самюеля Беккета**, «**Йерма**» **Гарсія Лорки**.

Проте Черкова мало цікавило створення вистав у їх класичному розумінні. Усе життя він розробляв систему поліфонічної імпрорвізації і перш за все його цікавила поява в Україні вільномислячої театральної молоді. Виховання свідомості, яка здатна усвідомлюючи різноманіття практик та систем обирати свій шлях. Свідомості, з якою цікаво бути у діалозі.

«Закінчивши школу я стикнулася з суттєвою проблемою – необхідністю повертатися в усьому до азіє: було важко говорити, думати, відповідати без очікування оцінки з боку інших. Я була змушена будувати себе заново. І в цьому мені допоміг театр. Це була «Студія поліфонічної імпрорвізації», де викладали **Анатолій Черков, Юрко Яценко, Шура Токарчук**. Це був світ, де ми вчилися все починати спочатку для того, щоб творити щиро і відкрито, фантазувати, довіряти собі. Довіра до своїх можливостей народила світ, схожий на дитинство. Повернутися до «не можна» неможливо. Здобувши другу – театрознавчу освіту, я вирішила створювати ігровий простір з дітьми». (Режисерка **Ірина Запольська**).

За 47 років через студії Черкова пройшла вражаюча кількість людей. Серед них режисери **Влад Троїцький, Алла Заманська, Анатолій Нейолов**, рок-музикант **Олег Скрипка** і багато-багато інших. Найяскравіший спалах активностей студій припав на 80 – 90-ті роки. Покази «Української Робітні», «Інституту театру» та «Студії поліфонічної і конструктивної імпрорвізації імені Тані Голубенцевої» збирали повні зали молоді.

Сергій Проскурня, Григорій Гладій та інші глядачі на показі у Студії поліфонічної і конструктивної імпрорвізації. Фото Олександра Петруленкова

«Пам'ятаю, в моєму академічному гуртожитку з'явилося таке оголошення: «Бажаючі взяти участь в створенні театру конструктивної та поліфонічної імпрорвізації запрошуються за адресою Михайлівський узвіз 14 в такі-то дні, в такі-то години». Мене підкупило саме те, що мене вже апріорно сприймають суб'єктом процесу, а не

збираються мене формувати і щось ліпити з мене». (Режисер **Євген Лапін**).

У підвалинах театру Черкова дійсно лежала не лише інша театрально оптика, але й інша етика, яка випереджала свій час. Вона лише зараз починає вводитися як норма у театрі європейському – створення простору без звичних традиційному театру ієрархій режисер-актор, корифей-початківець.

«У його театрі було те, що принципово відрізняє від інших новаторів театру ХХ століття – відсутність насильства. У методах культових фігур світу театру минулого століття було багато роботи з темним боком людської природи. Страх дозволяє отримати особливий, екстремальний досвід акторам, глядачам. Театральний світ **Анатолія Черкова** – це театр гри вільних від страху людей. Мої спогади про світ лихих 90-х наповнені світлом, багато в чому завдяки людям середовища, яке формували театральної проєкти **Анатолія Черкова**». (Кінознавиця **Аксінья Куріна**).

Чому професійна діяльність **Анатолія Черкова**, що тривала десятиліттями, залишилася у форматі студій, чому він не став засновником театру? Як настільки значна фігура опинилася в становищі маргінала і про неї майже не знають люди нового покоління? По-перше, через економічну кризу 90-х, яка обнулила амбіції митців. Мало кому з цього покоління вдалося стати успішним продюсером своїх творчих пошуків.

Студія Черкова вулична акція. Фото Олександра Петруленкова

По-друге, через винятковий консерватизм театральної номенклатури того часу. Після 1991 року, в новій Україні, вже відкритий світу, міг виникнути новий театрально мейнстрім – сучасний. Якби, наприклад, **Анатолія Черкова** запросили викладати в Київський театрально інститут, але це було уявити неможливо.

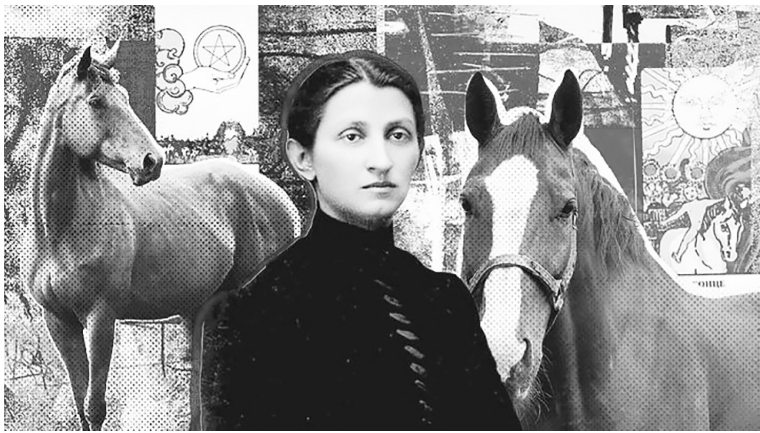
«Він був завжди поза: він був занадто інший від всього цього, хоча наполягав, щоб ми вступали до театрального. Я дуже не хотіла, бо багато було друзів звідти, а він казав: «Ти можеш не вчитися там, але ти повинна знати, що можеш вступити»... Він був занадто тонким для цієї машини. Його театр ніяк не співвідносується з українським театром того часу. Він би не вмонтувався туди. Він був окремою планетою». (Режисерка **Ольга Гаврилюк**).

Планета Черкова не була єдиною у Києві 80-х – початку 90-х років. Саме в цей час сповнені ентузіазму, нових ідей та технологій в Україну після навчання в Москві вертаються учні всесвітньо відомого реформатора театру **Анатолія Васильєва: Юрій Яценко, Володимир Кучинський, Валерій Більченко, Олег Ліпцин**. Це період перебудови і початок незалежності. Повітря сповнене надіями на краще та передчуттям перемін.

Проте вижити в українському театральному ландшафті з усієї генерації молодих геніїв вдається лише у Львові театру **Володимира Кучинського**. У 1988 році він разом з бунтівною групою акторів, які звільнилися з театру **Заньковецької**, отримують власне приміщення і виникає **Львівський театр Курбаса**. Столична історія розвивалася більш драматично і вартує окремого нарису...

Марія ЯСИНСЬКА
«Українська правда», 03. 03. 2024
Pravda.com.ua

Карти, хлопці, три коня: несподіване в щоденнику Ольги Кобилянської

Колаж: Вікторія Желзна/Суспільне Культура

160-й ювілей Ольги-Марії Кобилянської українці відзначають гідно: з десятком перевидань її творів з обкладинками на будь-який смак, декілька випусків різних подкастів про неї, ба навіть популярна кулінарна передача де печуть рогалики за рецептом письменниці.

Замість переоціненої за радянських часів «Землі», яку учні читали аж до 2000 – 2010-х років, тепер школярі вивчають її естетські феміністичні повісті та малюють про неї мему за гештегом Кобилянськавакмісах

Однак маловідомим залишається один із найцікавіших текстів письменниці – її щоденник, який має карколомну історію подорожі за океан і назад. Подосі про його існування знали здебільшого фахівці-літературознавці, і щойно тепер з'явилася нагода прочитати текст повністю, адже нещодавно його вперше видали без купюр.

Катерина Рудик спеціально для «Суспільне Культура» дослідила щоденник Ольги Кобилянської, який перевертає усталені уявлення про неї майже догори дригом.

Підманула-підвела, або Туди і звідти

Традиція писання щоденників в Україні доволі давня й розвинена: діяри церковних діячів XVII – XVIII століть, «Діаріуш» Пилипа Орлика, козацькі «днівники» хорунжого Миколи Ханенка й підскарбія Якова Марковича, знаменитий журнал Шевченка. Однак ні перед художницею Марією Башкирцевою, яка ще підліткою емігрувала з Полтавщини до Франції, ні задовго після неї жіночих імен у цьому переліку немає.

Дуже симптоматичне знецінення, яке висловлює Михайло Грушевський у вступі до своєї рецензії на повість Кобилянської «Царівна» (1896): «Оповідання в формі дівочого днівника на звиш 400 сторін – брр! думає я собі, споглядаючи на сю книжку і вислухуючи похвальні замітки про неї». Вряд чи б він, особливо як історик, мав подібні упередження до щоденників Винниченка або Чикаленка. Хоча далі таки Грушевський визнає, що перше враження від твору було оманливим, і приєднується до хвали.

В одній із автобіографій Кобилянська згадує, що вела щоденники «з наймолодших літ», проте, «ставши вже свідомою українкою», «преспокійно» «нищила ті німецькі писання». Підстав сумніватися у її словах не було...

Аж доки через 32 роки після смерті письменниці до її будинку-музею в Чернівцях раптово не зателефонували зі столиці. Товариство культурних зв'язків з українцями за кордоном

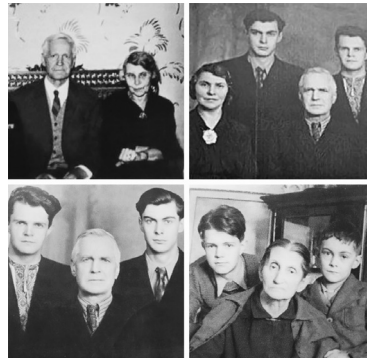
«Україна», яке фактично працювало під контролем зовнішньої розвідки КДБ, попередило, що музейники повинні підготуватися до візиту відомого американського адвоката Джона Панчука. Він збирається передати їм рукопис щоденника Кобилянської.

Джон Панчук (крайній зліва) та Джон Кеннеді.

Фото: Encyclopaedia of Ukraine

Візит відбувся 1974 року: цю урочисту подію висвітлювали в газетях. Можливо, Джон Панчук був якимось родичем директора музею – Ельпідифора Панчука – секретаря й зятя Кобилянської, чоловіка її прийомної доньки і водночас племінниці Олени-Галюся, що його письменниця дражила Піпідифором. Той розшифрував нечитабельний для простих смертних готичний шрифт манускрипта, надиктовуючи оригінальний текст своїй 11-річній онучці, теж Ользі. Тоді переклав розшифровку й надіслав усе до Києва.

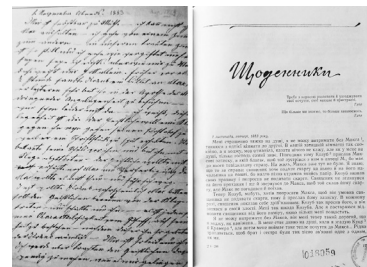

Зліва зверху: Ельпідифор Панчук та Олена-Галюся Панчук; Олена-Галюся Панчук, Ельпідифор Панчук та сини; Олег Панчук із синами; Ольга Кобилянська з онуками (на попередніх двох фото вони старші).

Фото: книги Олега Панчука «Чернівці. Одне місто, одна людина в трьох державах. Спогади свідка епохи від онука Ольги Кобилянської»

Проте оприлюднення щоденника забарилось ще на 8 років, за які його наново переклав професійний філолог-германіст Євген Попович. Упорядник Федір Погребенник долучив кілька листів Кобилянської, її автобіографії, фотографії, передмову і примітки. Звівши все до купи, він дав книжці перечену назву «Слова зворушеного серця» – однойменну до статті, приписуваної Кобилянській, одного з багатьох фальсифікатів союзнаї пре-

си, яких вона ніколи не писала. Крім того, він на власний розсуд покоротив тексти і щоденника, і листів, приховавши окремі фрази або й цілі абзаци за трикрапкою у квадратних дужках. Хай там як, 1982 року книжка вийшла у видавництві «Дніпро» й нині є неабиякою бібліографічною рідкістю.

Перша сторінка щоденника в рукописі та в першому виданні.

Перше фото: з фондів Чернівецького літературно-меморіального музею Кобилянської, друге фото: з книги «Слова зворушеного серця»

Проте виявляється, що Джон Панчук у цій історії побув лише кур'єром. За лаштунками лишилося довге, складне для запам'ятовування і дуже незручне для радянського ладу ім'я – Лідія-Константина Ерастівна Бурачинська-Рудик. Саме завдяки цій жінці щоденник Кобилянської перетравив воєнне лихоліття та повернувся з-за океану.

У 1930-х Бурачинська була редакторкою популярного галицького жіночого журналу «Нова хата», що пропагував емансипацію та гендерну рівність; влаштувала покази народного одягу у Львові та досліджувала творчість Олени Пчілки, Лесі Українки, Уляни Кравченко й Наталі Кобринської. Лідія постановила собі створити життєпис Кобилянської та, звернувшись до неї з проханням показати архіви, переписувала все, що могла. Не встигаючи скопіювати щоденник, вона позичила його в авторки до наступного літа, і та погодилася. Проте вибухнула Друга світова війна, і кордони їх розділили.

Ользі Кобилянській не вдалося евакуюватися з Чернівців. Їй загрожувала нацистський трибунал, але окупаційний уряд не встиг здійснити наказ – письменниці «пощастило» померти власною смертю у березні 1942 року.

Чоловік Бурачинської, журналіста Степана Рудика, 1939 року арештувало НКВС – подальша його доля невідома. Сама Лідія з малим сином мусила тікати до Кракова. Згодом вона емігрувала до Австрії і зрештою опинилася у Нью-Йорку, де працювала над журналом «Наше життя». В еміграції жінка видала декілька книжок, зокрема про Лесю Українку. На момент передання щоденника Кобилянської музею, 1974 року, Лідія Бурачинська-Рудик була головою Спілки українців Америки. Перед поверненням рукопису – це два зошити на 312 і 156 сторінок – зняла з нього факсимільні копії. Парадоксально, що щоденник подорожував значно більше, ніж його авторка.

Нарешті без цензури

Нове видання щоденника Ольги Кобилянської вийшло торік, у перестанньому томі «Зібрання творів Ольги Кобилянської в 10 томах» від чернівецького видавництва «Букрек». Текст подано лише українською, без німецькомовного оригіналу. Упорядник Володимир Антофійчук використав перший переклад – Ельпідифора Панчука, а не більш літературний Єв-

гена Поповича. Книга оснащена якісним науковим апаратом – післямовою самовидця деяких описаних вище подій Володимира Вознюка, детальними текстологічними примітками, а головне – вона не має цензурних купюр.

Молода Ольга Кобилянська. Фото: з вікритих джерел

Записи починаються 1 листопада 1883 року, коли авторці 19, а закінчуються 19 листопада 1891-го, коли їй 27. Їх можна читати як сповідь юної письменниці, як текстологічний ключ до багатьох її творів, а подекуди просто як добру прозу. Попри те, що Ольга інколи звертається до уявних читачів, щоденники дуже відверті. У них є декілька смислових доміант: письменницькі амбіції авторки, лектура, яку вона читає, нарікання на відсутність гідного середовища, її феміністичні переконання, її схильність до містицизму, шалене захоплення верховою їздою, а також її сни. Та найголовнішою темою завжди є кохання. Письменниця резюмує:

«...видно, Бог покарав мене, що подарував мені серце, повне любові, це незвичайне серце» (28. 03. 1884); «Я знаю, що розсудливо нікого не любила, бути розумним. Але любов гарна, і я її люблю» (23. 08. 1885).

Поліаморія чи «фантазійна німфоманія»?

Однак несподівана не так інтенсивність почуття, як кількість людей, які його викликають. Або не викликають, адже дівчина повсякчас рефлексує щодо власних емоцій і навіть на сусідніх сторінках то любить, то не любить одну й ту саму особу, то ладна одружитися, то хоче лише фліртувати, то бажає еротично, то прагне помститися. Подекуди йдеться про трьох об'єктів пристрасті водночас, тож текст можна схарактеризувати як маніфест поліаморії і вільних стосунків:

«Зоя права, коли каже, що я артистична натура. Для мене немає одного серця, але багато, немає руки... немає спокійного, одноманітного родинного життя» (19. 07. 1884); «Я також залишаюся вільною. Я хочу такою завжди залишатися» (21. 12. 1883); «Світ для мене – воно і полум'я для письменства, що мені залежить на одруженні?» (28. 08. 1884).

Звичайно, здебільшого всі бурхливі любовні перипетії кояться виключно в уяві письменниці й на сторінках щоденника, залишаючись у межах суспільних правил пристойності та не маючи фізичного виміру. Це дало підстави літературознавиці Тамарі Гундоровій, авторці дослідження «Femina Melancholica». Стаття і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської» назвати їх «фантазійною німфоманією».

Автор іншого дослідження, «Ольга Кобилянська: прочитання», Марко Павлишин нараховує не менш ніж 23 об'єкти романтичного зацікавлення авторки за 8 років. Це парубки й чоловіки різного віку, статусу і професії. Серед них є студенти, музиканти, ви-

кладачі, конюхи і навіть священник. Деякі з них стали прототипами художніх творів Кобилянської.

Зважаючи на те, що ворожіння на картах було одним з улюблених гобі письменниці, щоденник скидається на таку собі колоду, складену майже всуціль із валетів і королів. Утім, є там і дами.

Товаришки, або Кохані й милі вороги

«Мені тільки Августоньки жаль. Цієї любові, чистої, солодкої людини, вона була для мене набагато краща, як я для неї, інколи буваю як чорт, але в душі притискаю її сильно-сильно до серця» (15. 07. 1885); «Я завжди буду її любити – цього солодкого, милого ангела» (06. 08. 1885); «...я оголосила дорогої Густонці свою любов до неї і обдарувала її таємним поцілунком» (26. 08. 1885); «Тебе, солодка Густо, лісова квітко, тебе, ангеле захисту, тебе бракує мені – ти наскрізь невинність» (21. 09. 1885); «Серце Густо належить мені» (09. 03. 1886).

Августа Кохановська. Фото: з вікритих джерел

Спершу ці експресивні вислови про кількома роками молодшу Августу Кохановську можуть здатися просто вирваними з контексту, як і сповнене відчаю питання: «Боже, чи немає на цьому широкому світі такої людини, як я, з якою я б могла разом жити, хай би це була й жінка?» (27. 07. 1885).

Проте жодній іншій зі своїх товаришок авторка не присвячує цілого уривку щоденника, наче пише особистого листа, а також не пропонує жити так званним бостонським шлюбом: «ми... сиділи разом з Августою й Олесем, сказала я до Густо, що коли ми не одружимося, то залишимося обоє разом... я наче божевільна за ним, а також за Густонькою» (28. 08. 1885). До речі, йдеться про кимполунгського приятеля обох дівчат, Олеса Ястшебського, що й тут: «Потім одягнули ми Олеся в сукню: як би виглядав він, як дівчина?» (16. 08. 1885). Одного разу Кобилянська й сама, як її улюблена Жорж Санд, одягає фрак. А ще вона, як і її героїні-гуцулки, часто й багато курить, що-правда, не файку, а самокрутки.

Імовірно, їхні взаємини з Кохановською можна схарактеризувати терміном «womanse» (woman + romance), апофеозом якого є не шлюб, а творча співпраця. Згодом Августи закінчила Краківську академію мистецтв, стала художницею та ілюструвала твори Кобилянської.

Між іншим, письменниця й сама добре малювала. Одного разу її хист відзначив гість родини, інженер і суворий вчитель рисунку на ім'я Шінделарж, тільки він журився через відсутність у дівчини фахової освіти. Цей зошит із графікою Кобилянської так і не опублікований, він зберігається в її музеї у Чернівцях.

Карти, хлопці, три коня: несподіване в щоденнику Ольги Кобилянської

15 Іншими двома дамами, найчастіше згадуваними у щоденнику (уже без гоморомантичних інтонацій), є Зося – майбутня знаменита лікарка **Софія Окуневська-Морачевська**, і письменниця-феміністка **Наталія Кобринська**. Прийнято вважати, що саме вони ангажували авторку до жіночого руху та переконали обличчя спроби досягти успіху в німецькомовній літературі, а писати українською.

Питання зміни мови для Кобилянської було болочим. Окремі сторінки щоденника написані українською:

«...бути русинков цілов душов. Хочу й мушу ся по-руськи порядно научити, від тепер лиш по-руськи хочу писати, аби-м раз могла в своїм язичі ділати» (29. 09. 1884); «Буду ся з цілого серця інтересами женщин занимати... мені так трудно висловитися по-руськи, здається мені, що ніколи не буду уміти» (там само).

На початках письменниця капітулює: «...то руське так ми обридло, що не можу далі писати» (03. 10. 1884). Навіть у передостанньому записі щоденника вона зізнається: «Я ж не можу по-українськи говорити» (12. 03. 1891). Однак, схоже, що свій намір відвідувати українські лекції в Чернівцях вона таки втілила, адже зрештою стала найсильнішою авторкою прози нашого модернізму.

Цікаво, що слова Кобилянської про Окуневську були одними з тих, які в першому виданні щоденника потрапили під цензуру: «Все це немає ніякої вістки від Зосі. Вона погана і не заслуговує на почуття дружби, такого егоїзму, як у неї, треба пошукати, це граничить з гидотою, а доля карає мене і шпурляє проти таких... ненавиджу Зося, зневажаю її, пекельних мук бажаю їй» (27. 07. 1885).

Софія Окуневська (зліва) та Наталія Кобринська з Ольгою Кобилянською.
Фото: з відкритих джерел

Натомість Кобринську письменниця, принаймні в ці роки, поважає, але теж ненавидить, глузливо називаючи «оспіваною» та «божественною». Почасті заздрить їй через привілейоване становище і легкий доступ до книжок, які самій Ользі було так складно діставати. А ще не може пробачити, що та позаочі висміяла її першу новелу, навіть не дочитавши.

Насправді Кобринська радше відтручувала Кобилянську від фемінізму: «Все ворухнуться в мені, все... проти жіночого питання, бо Н(аталья)... цим займається» (03. 10. 1884); «Мені сумно на душі, читаю тепер знову про жінок, не хочу відмовити-

ся від ідеї працювати для жінок. І чому ж би? Тому що славна Натальця з гордістю гуски змінила мою новелу?» (12. 06. 1886).

Ідеться про якусь «алегорію», написану фактично на замовлення Кобринської для жіночого альманаху «Перший вінок». Прийнято вважати, що це була «Людина», але більш імовірно, що алгорична замальовка «Видиво». Хай там як, твір туди так і не потрапив.

Ворожитка, гіпнотизерка і просто відьма

До речі, про видива: Кобилянська займалася не тільки ворожбою на картах, а й іншими мантиками. Наприклад, закохавшись у брата Кобринської Геня, Євгена Озаркевича, декілька разів клала на воду горіхові шкаралупки із запаленими свічками всередині – інколи вони «сходилися», інколи ні.

На початку ХХ століття, коли так звана дошка віджа набуде популярності, письменниця зацікавиться спиритизмом, і Леся Українка всерйоз тим переймається, але про це ми довідемося вже з листів. Тим часом у щоденнику описано дещо інше: «...я маю силу гіпнотизувати, я вже два рази пробувала на Юлькові... я зазнала багато страху, поки його розбудила» (12. 01. 1887); «...вночі я гіпнотизувала Юлька на його прохання, бо він хотів знати, які питання він одержить при екзамені, я приспала його і спитала між іншим: «Любить мене Серглер?»» (26. 01. 1887).

Юлька – це Юліан Кобилянський (молодший), один з її братів, а ось німець Ернест Серглер... Подальші щоденникові записи дають підстави вважати, що він був чи не першим чоловіком, з яким стосунки Кобилянської не обмежилися еротичними фантазіями. Ба більше, звернувши увагу на дати й подібні подібні фрази, можна спекулятивно припустити, що Серглер став хоч і не прототипом, але, так би мовити, музою для оповідання «Природа», відомого тим, що містить одну з найперших сцен сексу в українській літературі. Наприкінці тексту персонаж-гуцул вважає рудокосе альтер-его авторки відьмою.

Після опису гіпнозу йде зізнання, яке в радянському виданні потрапило під цензуру: «Він з тисячами предиків недоліків, зі своєю хтивою натурою – хочу все терпіти, також його хтивість хочу зносити, хочу його приборкати, але хочу йому належати, щоб його сильні руки обняли мене, хочу бути його жінкою... Я не боюсь, мені буде добре, бо я люблю його» (26. 01. 1887).

Симптоматично, що серед купюр того старого видання чимало нищівних коментарів щодо чоловіків:

«О Боже, чому не маю я сил всіх мужчин ногами розтопати, на смерть хотіла б я їх всіх постріляти» (21. 09. 1885); «Чому я ще вірю мужчинам? Вони гірші від псів – всі, всі, всі» (13. 12. 1885);

«Чоловіки погані, прямо-таки спотворені, а я звикла до гарних, сильних постатей на зразок Серглера, Вольфа, Василя, Шторфера, Яся, Димпняка» (31. 07. 1889).

Можна було би подумати, що найдовша зацензурана цитата стосується письменника Осипа Маковея, але ні: до історії з її освідченням і пропозицією йому жити цивільним шлюбом іще 10 років. «Колісь не моєла я розуміти жінку, яка залюблюється у фізично досконало розвиненого чоловіка, без того, щоб його любити. Тепер я її розумію. Я прямо-таки тремчу, коли чую голос В., повнозвучний, чистий голос. Дивно. Я маю бажання, щоб рука, яка одним рухом силус коня стати, мене обняла. Чому надають силі так мало значення? Сила фізична і краса впливають головним чином на нас симпатично. Я мала би одружитися з русинським літератором. Від мене залежить – взяти його чи ні. Згорблений, спотворений чоловічок, з похотілим обличчям і зі стомленими очима. Тьху! Я пристрасна і мужня, струнка і худа, але я здорова й сильна. Коли кінь мене скидає, то я завтра знову сідаю на нього» (12. 10. 1888).

В. – це Василь, їздовий Кобилянських. Він як мінімум третій вправний вершник (після Сергера та конюха Івана Чоп'яка), що приваблює дівчину вродою, аполонічною статуєю та вмінням поводитися з кінями, яких вона обожнює і в багатьох своїх творах називає «звірята», навіть якщо вони запряженими стають дйба, ламаючи воза.

Коні винні

З 1885 до 1889 року родина Кобилянських тримала трьох коней. Зважаючи на місцевість, мабуть, гуцульської породи, хоча точно невідомо. Ольга бігала до стайні по два-три рази на день, говорила з ними, пестила, частувала цукром, цілувала і страшенно переймалася, коли котрийсь упав і травмував собі око, яке вона мусила поспати порошком. Мерин, на якому дівчина вчилася їздити, мав ім'я Таяр (тюрк. «залізний»); старша кобила Жабка, або Жабуня, уже була вагітна, тож на ній Ольга їздила лише кілька місяців, а наймолодша Булавка була, відповідно, найноровливішою і часом скидала вершницю, що не вадило їй називати ту «цюпонькою».

Треба зважити, що це були часи, коли для жінок вважалося непристойним сидіти у звичайному сідлі, розвівши ноги. Та й те, що називали жіночим костюмом для верхової їзди, не надто відрізнялося від повсякденного, незручного для такої фізичної активності одягу, хоч як письменниця тішилася своєю темно-зеленою амазонкою. Тож Ольга користувалася жіночим, бічним сідлом, небезпечнішим за звичайне й від початку винайденим, щоб зробити верш-

ниць безпорадними без допомоги асистентів-чоловіків.

Попри все, Кобилянська впевнено їздила горами навіть учвал – майже щодня, що суттєво вплинуло на частотність записів у щоденнику. Після тривалого депресивного періоду, коли фраза «я не маю щастя» була лейтмотивом її записів, спілкування з кінями мало іпотерапевтичний ефект: «Я щаслива, що можу їздити верхи, люди мені заздять, але визнають, що я чудово сиджу на коні... Так, краще любити коней, ніж мужчин, фальшивих хвальків» (15. 09. 1885); «...мені потрібні пара стін, кусок хліба, кінь – і буде спокій» (10. 06. 1886); «...тепер я холодна й дуже поважна, мене тільки екстаз, все – тільки не чоловік. Я горжуся цим» (17. 06. 1886).

Вочевидь, в Ольги таки трапився роман зі згадуваним конюхом Василем, про що недвозначно свідчить драматичний запис: «Своє волосся хотіла б я привести в безладдя, рвати його, те саме волосся, яке він колісь любив і пристрасно цілував... О Боже, Василю, Василю, Василю!» (27. 01. 1889).

Судячи з усього, про ці стосунки дізнався її тато й вирішив позбутися парубка разом із кінями, з чим пов'язана найемоційніша інвектива письменниці на адресу голови її патріархальної родини: «Батько навіть і чути не хоче, щоб Василь дресував коня. Я упакувала все спорядження верхового коня і сховала. Я не буду вже їздити верхи. Батько, щоб для мене щось зробити, так доброзичливо ставиться до мене, наче б я була шматом, яка мала б радіти з того, що нею витирають меблі від пилуки. Для всіх дітей батько щось зробив, тільки для мене нічого... Батько був мені інколи ненависний. Так. Коли б я була хлопцем, то інша справа. А чого варта якась там дівчина?» (06. 01. 1889).

Батько Ольги Кобилянської та сама письменниця сидять крайніми справа.
Фото: з відкритих джерел

Патріархальні погляди, з якими затято боролася Ольга Кобилянська, на жаль, нікуди не зникли. Однак поблажливо-зверхне ставлення до письменниць в українському літпроцесі все-таки нівелювалося. А її втрачений, знайдений, знову забутий і нині перевідкритий щоденник – це анітрохи не «брр», це яскравий документ доби, що заслуговує на гідну славу.

Катерина РУДИК
«Суспільне Культура»,
27. 11. 2023

Триває передплата на газету «Світ-інфо» на 2024 рік

Усі поштові відділення й листоноші області ведуть передплату на Чернігівську обласну газету «Світ-інфо».

Передплата йде на будь-який термін, починаючи з доставки газети читачам з кожного наступного місяця. Можна передплатити газету на свою адресу або на будь-яку адресу в області.

Передплатна ціна мінімальна: 20 гривень на місяць.
Передплатний індекс «Світ-інфо» – 86514.

Основні теми газети:

Події в області, Україні і світі.
Політика, соціальні проблеми, екологія.

З історії України, СРСР, планети.
Проза і поезія.

Культура, мистецтво, спорт.
Корисні поради. У світі цікавого.

.....

Долучайте нових читачів.

Прочитавши газету, покажіть її друзям, знайомим, колегам, запропонуйте також передплатити.

Засновником і редактором газети, як і газети «Струна», є Петро Антоненко.

.....

«Світ-інфо» – цікава газета для кожного з вас!

Чернігівський культурно-мистецький центр «Інтермеццо»

14000, м. Чернігів, вул. Шевченка, 9,
тел. (063) 236-18-03 <http://intermezzo.org.ua>. e-mail:
kmc.intermezzo@gmail.com
ICQ: 605-110-856

Послуги: в продажу книги, музика, мистецтво, сувеніри, канцтовари, а також туризм, екскурсії, проведення презентацій, прес-конференцій, творчі зустрічі, кава, зручності.

Чернігівська міська організація Суспільної служби Світового конгресу українців

Види послуг: соціальний патронаж, видавнича діяльність, сприяння вихованню дітей, відродженню духовних і національних традицій. Вул. Шевченка, 9.
Тел. (063) 236-18-03.

НАША ГАЗЕТА – НА САЙТІ В ІНТЕРНЕТІ

Еже кілька років існує в Інтернеті сайт обласної газети «Світ-інфо». На цьому ж сайті розміщуються і всі номери нашої газети «Струна». Там ви прочитаєте і цей, і попередні номери. Всі публікації й ілюстрації можете легко скопіювати.

Адреса сайту:
<http://svit11.wordpress.com>.

Газета виходить за сприяння Товариства Української Мови (США). Голова Товариства – професор Віра Боднарук.